ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 2 november 2013

INTERVIEW
'Dit was het voor nu, morgen zijn we er weer' 5

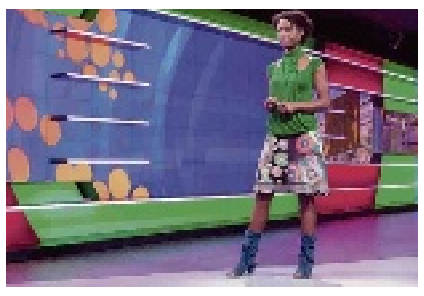

LITERATUUR
Door het alledaagse heenkijken 7

IN BEDRIJF
Lessen van een 'serial entrepreneur' 11

Saba Bank

'Epicentrum biodiversiteit'

Drieëndertig metingen resulteerden in meer dan 2000 foto's van het rif en meer dan 5000 vistellingen van bijna 100 vissoorten. Het was van 19 tot 27 oktober 2013, de tweede keer in twee jaar tijd dat onderzoekers van Imares, het onderzoeksinstituut voor marien ecologisch onderzoek van de Wageningse universiteit een wetenschappelijke expeditie naar de Saba Bank organiseerden om meer kennis te krijgen over de ecologie van de Bank.

Tekst: Peter Onvlee Foto's: Franck Mazéas, Erik Meesters en Maggy Nugues

Een voorlopige vergelijking met de data van de eerste expeditie uit 2011 toont een vermindering in de populatie bij snapper, tandbaars en grunt, terwijl er merkbaar meer haaien waren. Er leken minder voor koralen schadelijke algen op de bank te zijn dan in 2011, wat mogelijk duidt op een gezonder rif. Wel nam de hoeveelheid algen toe van zuid naar noord met een maximum bij het eiland Saba. Het is onduidelijk of dit komt door menselijke invloeden of door natuurlijke oorzaken zoals lokale opwelling van nutriëntenrijk zeewater uit de diepte.

De Saba Bank is een onderwater-atol van 60 kilometer lengte en bijna 40 kilometer breedte en ongeveer 2200 vierkante kilometer groot (ongeveer de provincie Utrecht) ten zuidwesten van Saba. Het koraal bevindt zich aan de rand van het gebied en de Saba Bank is inmiddels ook door Nederland uitgeroepen tot nationaal natuurpark. Na het Nederlandse deel van de Waddenzee is de Saba Bank het grootste beschermde gebied van het Koninkrijk der Nederlanden.

De Saba Bank is een bijzonder rijk gebied, een parel van zeeleven en herbergt een grote rijkdom aan soorten. Recent ontdekte de milieu-organisatie Conservation International (CI) er zelfs nieuwe soorten zeewieren en vissen. Er leven, zo stelt CI, veel meer zeewiersoorten op het Saba Bank-atol dan werd gedacht. Nergens in het Caribisch gebied is de variatie aan zeeplanten zo groot. CI ontdekte er begin vorig jaar maar liefst twaalf nieuwe wieren en twee onbekende grondelsoorten, waaronder de Lythrypnus sp.

Eerder internationaal onderzoek had ook al aangetoond dat het gebied extreem rijk is aan soorten en daarom heel belangrijk voor de biodiversiteit in zee. Het koraal bevindt zich zoals gezegd aan de rand van het gebied. Sinds oktober 2010 hoort de Saba Bank bij Nederland. De Saba Bank is volgens marien tropisch ecoloog Erik Meesters van het onderzoeksinstituut Imares van de Wageningen University, de initiatiefnemer van de expedities, uniek vanwege de grote biodiversiteit. Maar veel is volgens hem nog onbekend. Zoals er in heel Caribisch Nederland - ook Bonaire en St. Eustatius behoren daar als zogenoemde bijzondere organen, lees gemeenten, van Nederland toe - onderwater nog veel niet bekend is.

Met de eilanden van Caribisch Nederland heeft het Koninkrijk er sinds 10 oktober 2010 welhaast ongemerkt een enorm stuk tropische zee bijgekregen. Met de koraalriffen, zeegrasvelden en mangrovebossen is de biodiversiteit van de Nederlandse natuur aanzienlijk verrijkt. Het stuk Caribische Zee is 83 duizend vierkante kilometer groot, meer dan de Nederlandse delen van de Noordzee en Waddenzee bij elkaar (ruim 61 duizend vierkante kilometer).

De expeditie van eind oktober was dus een vervolg op de expeditie van de Saba Bank in 2011 en maakt deel uit van The Saba Bank Research Program 2011-2016 dat door het Nederlandse ministerie van Economische Zaken is geïnitieerd als onderdeel van een Exclusive Economic Zone Managementplan voor Caribisch Nederland. De expeditie stond opnieuw onder leiding van Erik Meesters. Hij was er ook in 2011 als expeditieleider bij. Een week lang keek hij toen samen met zestien onderzoekers van onder meer Imares en het NIOZ, het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, het oceanografische instituut van Nederland, naar de ecologie van de Saba Bank.

"We hebben", zo blikt hij terug, "gekeken naar de bedekkingsgraad met koraal, de gezondheid van de koralen, de biomassa en soortenrijkdom van de aanwezige vissen en de stromingspatronen van het water. Bovendien is toen met hydrofoons akoestisch onderzoek gedaan naar zeezoogdieren zoals walvissen." Een aantal geluidsapparaten is toen ook op de zeebodem geplaatst. Die hebben een half jaar lang signalen opgevangen. Meesters: "Veel is nog onbekend. De Saba-expedities moeten daar verandering in brengen We willen steeds meer van remote sensing gebruik gaan maken. De Saba Bank is moeilijk toegankelijk. Ligt zo'n uur varen uit de kust en de zee is er ruig."

Er wordt door Sabaanse vissers op de Bank op kreeft gevist. De Saba Bank was tot voor kort een zeer bekende ankerplaats voor onder meer olietankers voor de terminal op St. Eustatius. Met alle schade van dien door de ankers als zo'n schip gaat verleieren door de wind. En dat is regelmatig het geval. Het gevolg, zoals ook op Aruba, diepe geulen van soms wel zes meter diep bij zes meter breed en randen van geploegd koraal van drie meter hoog. Het ankeren is op de Saba Bank verboden sinds midden 2010. De schepen liggen nu echter op de rede van Statia. En wat gebeurt daar? Precies…

Om die biodiversiteit veilig te stellen zijn er in het recente verleden al meer beschermende maatregelen voor het gebied uitgevaardigd. Visserij is er verboden, de scheepvaart over de Bank wordt geweerd en er geldt dus een absoluut ankerverbod. Volkomen terecht volgens Meesters die de Saba Bank niet alleen het grootste Nederlandse rif noemt, maar ook het grootste ongestoorde rif. "Mede omdat de Saba Bank vrij ver van het vasteland ligt is het eigenlijk een heel gezond koraal. In tegenstelling tot koraalriffen dichter onder de kust vertoont het rif op de Saba Bank vrijwel geen ziektes."

Meesters is nu alweer voor de vierde keer in het gebied wezen duiken. Maar conclusies kan hij nog niet trekken ook al werd na zijn expeditie in 2011 de door hem gesignaleerde kaalslag en de teloorgang van het koraalrif breed uitgemeten. "Maar dat is", zo zegt hij, "een probleem dat zich niet alleen rond Saba voordoet, maar over de hele wereld." Herstel van het aangetaste koraal is in zijn visie mogelijk, al is daar veel tijd voor nodig. "In het verleden is er ook een behoorlijke aantasting van het rif geweest, in 2005 bijvoorbeeld nog door El Niño. Maar per jaar groeit het koraal maar met een centimeter aan. Als er te vaak verstoring optreedt is er voor herstel te weinig tijd."

Het vervolgonderzoek van Meesters op de Saba Bank had als doel een beter begrip te krijgen van de ecologische processen in het natuurpark. "Opvallend was dat we de vorige keer geen haaien hebben gezien. En er was meer algengroei. Maar dat kunnen ook seizoensverschillen zijn." Dit keer onderzocht het veel internationalere team van mariene biologen vooral de variatie in de verschillende soortengemeenschappen en de onderlinge samenhang tussen koralen, sponzen en vissen op de Saba Bank. De data van de vistellingen, het beeldmateriaal van de riffen en de populatiestudies zullen nu verder geanalyseerd worden in Nederland; de eerste resultaten worden medio 2014 verwacht.

Erik Meesters legde dit keer ook samen met Philippe Marechal van het Observatoire du Milieu Marine Martinique (OMMM) en Franck Mazéas van het door Frankrijk opgezette Direction de l'Environnement de l'Amenagement (DÉAL Guadeloupe) de flora vast van grote benthische (vlak boven of op de bodem levende, red.) gemeenschappen en nieuwe koraalaanwas met behulp van onderwatercamera's. Meesters: "Koralen, algen en sponzen zijn een essentieel onderdeel van de biodiversiteit van de Saba Bank. Samen zorgen ze voor de totstandkoming en handhaving van het koraalrif-ecosysteem dat de Saba Bank vormt, het epicentrum van de biodiversiteit in het Caribisch gebied."

Een belangrijke factor voor de veerkracht van een koraalrif is volgens Meesters de verbinding tussen en binnen koraalriffen in verschillende regio's. "Een essentiële vraag is op welke manier populaties van organismen die op de Saba Bank leven verbonden zijn met populaties in de regio en in het hele Caribische gebied." Om deze vraag te beantwoorden, hebben Lisa Becking (Imares en het Leidse Naturalis Biodiversity Center) en Didier de Bakker (Universiteit van Amsterdam) onderzoek gedaan naar de genetische structuur van populaties van twee gemeenschappelijke benthische soorten (Xestospongia muta en Montastraea cavernosa), een invasieve soort in het Caribisch gebied (koraalduivel) en twee commerciële vissoorten (Lutjanus vivanus en rode katvis). Door middel van geografisch onderzoek naar genetische variatie kunnen verplaatsingen van larven en andere propagules (verspreidingsgebieden, red.) tussen mariene populaties indirect worden getraceerd.

Ingrid van Beek (Imares), Steve Pointek (Stenapa St. Eustatius), Erik Boman (LVV St. Eustatius) en Fleur Holtrop (Van Hall Larenstein) beoordeelden de pelagische (niet langs de kust voorkomende, red.) en benthische visgemeenschappen op basis van visuele tellingen en videotoezicht onder water. De riffen en algenvlakten van de Saba Bank worden bevolkt door grote aantallen vissoorten en deze visgemeenschappen leveren belangrijke informatie op over de status van het ecosysteem.

Joe Phillipson (CAH Vilentum) bestudeerde de complexiteit van het rif. De topografische complexiteit van het rif is rechtstreeks van invloed op de biomassa en de diversiteit aan vissen op het rif. Phillipson beoordeelde de complexiteit op de locaties aan de hand van verschillende methoden.

Sponzen zijn een essentieel, maar vaak ondergewaardeerd onderdeel van het rif. Zij fungeren als stofzuigers die pathogenen (ziekteverwekkers, red.) uit het water filteren en produceren voedsel en nutriënten voor andere organismen. Fleur van Duyl en Ben Mueller (NIOZ Nederland) hebben onderzoek gedaan naar de waterkwaliteit en de voeding van dominante sponzen in de Saba Bank om inzicht te krijgen in de processen met betrekking tot nutriënten en koolstof. Simpel gezegd proberen ze te achterhalen wat de sponzen eten.

Maggy Nugues van het Franse Centre de Recherches Insulaires et Observatoire de l'Environnement de Polynésie Française (CRIOBE) bestudeerde de wisselwerking tussen algen en koralen. Zij zal vaststellen welke macroalgen op de Saba Bank het schadelijkst zijn voor koralen en welke koralen het meest vatbaar zijn. Algen vormen belangrijke componenten van de Saba Bank, maar groeien onder ongunstige omstandigheden sneller dan koralen. Hierdoor zullen koralen overwoekerd worden door algen en uiteindelijk afsterven.

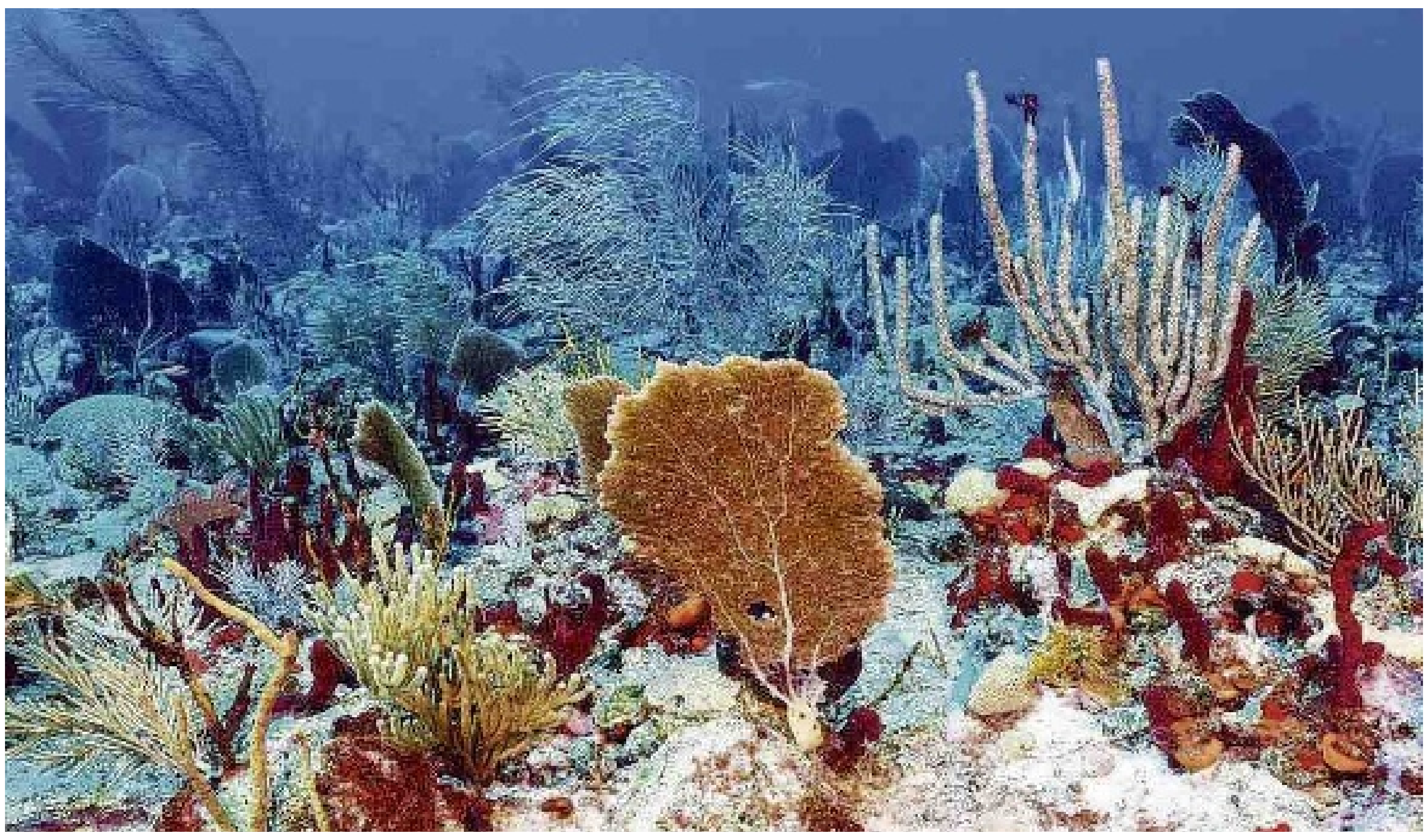

Overigens: het werk van de onderzoekers werd zowel boven als onder water gefilmd door Willem Mouissie (Mouissie Corporation) en Javier Boezem als onderdeel van de serie Marine Life van National Geographic.

ÑAPA 2013
Nr. 42

INHOUD

Saba Bank 'Epicentrum biodiversiteit' 1

My Guardian Group Walk & Run 2

De geur van de jungle 3

Gezondheid 4

'Dit was het voor nu' 5

Cultuur 6

Literatuur 7

Varia
Puzzels 8

Eten & drinken 9

Business Columns 10

Lessen van een 'serial entrepreneur' 11

Business Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:

Oetie Basilio
Marja Berk
Monique Casimiri
Odette Doest
Verele Ghering
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Roxanne Martha
Peter Onvlee
Islelly Pikerie
Marcel Truyens
William ten Veen
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

My Guardian Group Walk & Run

Meer deelnemers konden er dit jaar echt niet bij. Maar liefst 7000 mensen hadden zich ingeschreven voor de My Guardian Group Walk & Run, zoals de Fatumloop nu heet in verband met de overname van de verzekeraar. Volgend jaar wordt het deelnemerstal mogelijk uitgebreid. De loop zal wederom op de laatste zondag van oktober zijn. Circa 500 van de deelnemers liepen hard, de rest in wandeltempo.

Foto van de week

Een mooi plaatje van een blenchi 24 uur voordat deze het nest zou verlaten. De foto is, thuis op de porch, gemaakt door Reginald Archangel. De volgende dag was het vogeltje gevlogen.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Thuis

'Zwemvierdaagse'

Monique Casimiri

Het is herfstvakantie geweest en dan heeft ons dorp bedacht dat het leuk is om een zwemvierdaagse te organiseren. Kind enthousiast, dus we doen mee. Dat betekent wel, vier dagen achter elkaar zwemmen. Er zijn vijf dagen dat je mag komen, dus je mag nog een keer ziek zijn ook. Dat betekent wel meteen dat je ook gebonden bent aan vier dagen je dorp rond zes uur in de avond. Even een dagje weg kan wel, maar om vier is het toch echt van: we moeten weer terug, want er moet gezwommen worden.

De knipkaart die je krijgt is voorzien van naam en leeftijd. Voornaam hoeft niet. Dat kwam goed uit. Als onze achternaam volstond, dan konden we afwisselen. Leeftijd maakte ook niet uit. Iedereen onder de twaalf en boven de veertig hoefde maar tien baantjes te zwemmen.

De eerste dag ben ik meegegaan. Wat is dat toch altijd koud, zo'n zwembad. Dat wil zeggen, het wedstrijdbad. Tien baantjes dus, peuleschil, voordat je het weet ben je klaar. Nou, niet helemaal. We begonnen netjes in baan 1 en werkten ons op tot de laatste baan van het zwembad. Bij baan 4 raakten we in de problemen. Die was gereserveerd voor volwassenen en om ons joepie nou alleen te laten zwemmen, dat is niet gezellig. Dus na een waarschuwing van de dienstdoende badmeester, snel door naar baan 5. De beloning na de tien baantjes is toch wel de douche. Heerlijk warm. En voor zoonlief was de glijbaan de beloning.

Dat we tien baantjes zwommen over het hele bad had niet gehoeven begreep ik van mijn man, die de volgende twee dagen voor zijn rekening nam. We hadden in dezelfde baan heen en weer kunnen zwemmen. Maar een beetje afwisseling is ook wel leuk. Na drie baantjes heb je toch niets meer te zeggen tegen die meneer die zo vriendelijk lacht of tegen die mevrouw met die vreemde badmuts op haar hoofd.

De laatste dag mocht ik weer. Joepie, dat betekende dat ik de medaille mocht halen die erbij hoort. Voor de hoeveelste keer ik meedeed moest ik invullen. Als volwassenen voor de eerste keer, en dan nog maar half, maar dat hebben we er uiteraard niet bij verteld. Als kind heb ik meerdere keren meegedaan. Die mocht ik meetellen. Ik had kunnen aangeven dat ik minstens tien keer mee had gedaan, dan had ik een mooie gouden medaille gehad. Maar ik wilde het voor mijn zoon niet moeilijker maken dan het was. Hij had zijn bronzen medaille voor deze zwemvierdaagse dan wel verdiend, maar oei oei oei wat zwemt dat kind slecht. Hij lijkt wel een zeepaardje, op en neer en op en neer. Ik was er toch zelf bij dat hij zijn A- en B-diploma heeft gehaald, maar ik heb gedreigd met zwemlessen als hij niet beter zijn best ging doen.

Ik heb gezegd dat ik er nog wel een nachtje over zou gaan slapen, maar wat een nachtmerrie.

Costa Rica

De geur van de jungle

Terwijl Curaçao langzaam onder ons verdwijnt, droom ik weg. Het land dat we gaan verkennen stond al langer op mijn lijstje, maar zoals veel kwam het er niet van. Ik ben nieuwsgierig naar wat ons te wachten staat en we hebben ons terdege voorbereid. Stevige bergschoenen en een rugzak maken deel uit van de bagage. Geen overbodige luxe. Costa Rica, here we come!

Tekst: Marja Berk

De eerste stop is Panama, waar het lang duurt voordat we kunnen boarden teneinde op onze eindbestemming te geraken: San José. De mierenhoop en drukte op de luchthaven doet onze adrenaline stijgen en voor de zoveelste keer duik ik YouTube op om de natuur van Costa Rica te bewonderen. “Kijk, luiaards!” laat ik mijn echtgenoot zien en hij lacht. Het is de zoveelste keer dat ik hem bij zijn haren in mijn enthousiasme sleep.
Na de vriendelijke douane in San José, worden we opgevangen door onze reisorganisator, Costaricaopmaat.nl, die ons naar het eerste hotel brengt. Onze huurauto wordt de volgende dag bijtijds afgeleverd. Om acht uur staat de auto voor onze neus: een nieuwe en comfortabele 4x4. Het ontbijt is even wennen, maar we slaan ons er dapper doorheen. Het is de eerste keer dat we de dag beginnen met rijst, bonenpasta, vers fruit en scrambled eggs, maar we leren al snel dat dit het standaardontbijt in Costa Rica is. Het hotel ligt dicht bij de Interamericana, de enige snelweg die het land rijk is. “Denk erom, houd je aan de snelheid! Ze controleren hier als een gek en de boetes zijn niet mals.” En met deze waarschuwing in het achterhoofd, gaan we op weg.
De topsnelheid bedraagt 80 km. per uur, maar de maximumsnelheid varieert per kwartier. Opletten geblazen, dus! Onze eerste stop vindt plaats in Rincon de la Vieja, Hacienda Guachipelin en de rit verloopt zeer ontspannen. We onthaasten. De luxe hacienda ligt midden in de schoonheid van de natuur van Costa Rica. Een vulkaangebied met woudreuzen en zwavelmeren.
Al eerder hadden we besloten het Parque Nacional Rincon de la Vieja te bezoeken, maar voordat we bij de ingang zijn neemt de natuur ons al te grazen in de vorm van een schitterende waterval die slechts te bereiken is via grote keien in een wildstromende beek. De klauterpartij naar boven resulteert in een sprakeloos gadeslaan van watergeweld. We voelen ons nietig. Als we even later de drie uur durende tocht door het regenwoud beginnen, weet ik het zeker. “Ik ben nu al verliefd”, verzucht ik. En dat is niet zo verwonderlijk. Het heftige concert van de cicaden, de vogelgeluiden. We komen bij grijze, borrelende modderpoelen met een temperatuur van 106 graden Celsius. De geur van zwavel dringt zich onmiskenbaar op en de omgeving is warm. Wat een indrukwekkende start. Na twee dagen nemen we met moeite afscheid van dit prachtige gebied, onwetend van wat ons nog te wachten staat. En dat is het nevelwoud in Monteverde, de volgende stop.
Wie ooit de film Avatar heeft gezien, waant zich onderdeel van deze film bij een bezoek aan het Reserva Biológica de Bosque Nuboso de Monteverde. Het particuliere nevelwoudreservaat, dat ruim 10.000 hectare beslaat, wordt beheerd door het Tropical Science Center in San José. Slechts 3 procent van het gebied mag worden bezocht, door niet meer dan 100 mensen per dag. We hadden geluk. De Costaricanen zijn zeer zuinig op hun natuur en tijdens ons bezoek aan het nevelwoud vallen we van de ene in de andere verbazing. Enorme bomen die per stuk wel 40 soorten orchideeën huisvesten, lianen, mos. Veel mos. Het is er vochtig, en het geluid van vallende druppels overheerst. Tussen de bomen hangen wolken en het uitzicht is adembenemend. In diepe stilte en zwaar onder de indruk nemen we af en toe pauze om dit natuurfenomeen goed tot ons door te laten dringen. Als we al communiceren doen we het fluisterend en tijdens een stop danst er een kolibrie om mijn hoofd. Op welke planeet zitten we eigenlijk?

Waterval Rincon de la Vieja.

Terug in Monteverde besluiten we de maaltijd te gebruiken in restaurant Treehouse en ook hier verbazen we ons weer over de hartelijkheid van de bevolking. Monteverde is overigens bijzonder slecht bereikbaar door de praktisch onbegaanbare wegen. Stuiterwegen met een lengte van 34 kilometer zijn meer gebruik dan uitzondering en met een gangetje van 10 kilometer per uur slakken we over de keienwegen. Het hoort erbij en we hebben geen haast. Na de Avatarervaring vervolgen we onze weg. Op naar La Fortuna, alwaar zich de vulkaan Arenal bevindt. Deze ruim 1600 meter hoge vulkaan rijst uit boven de weiden en bossen aan de oostzijde van de Laguna de Arenal en is miljoenen jaren oud. Op 29 juli 1968 vond een grote uitbarsting plaats, waarbij 87 mensen omkwamen. Onderweg passeren we enorme koffieplantages, koele bergdorpjes en het grote Arenalmeer, met schitterende uitzichten. Tijd voor een stop, dus. Eenmaal aangekomen in Hotel La Pradera blijkt dat we wederom kunnen klauteren en klimmen in de jungle op de wanden van de Arenal. We besluiten de gemakkelijke route te nemen, zodat we het steile lavapad vermijden. “Dat lavapad is echt een uitdaging voor mensen met een goede conditie”, luidt de waarschuwing bij de ingang. We gaan op weg. Halverwege horen een we immens kabaal, dat uit de bomen komt. Brulapen! Ademloos en sprakeloos staren we naar boven en mijn camera maakt overuren. Even later worden we gepasseerd door een neusbeertje, scharrelend op zoek naar voedsel. Terwijl we weer in serene stilte doorwandelen, komen we bij een kruising. Rechts de uitgang, links het lavapad. “Doen we het of doen we het niet?” vraagt mijn echtgenoot. “We doen het!” antwoord ik enthousiast. En zo gingen we genietend kapot. Het pad bestaat uit grote, kleine en onregelmatige lavakeien en gaat ongeveer een kilometer (of zelfs meer, ik heb het niet gemeten!) steil omhoog. Een aanslag op je spieren maar absoluut de moeite waard! Na deze wederom prachtige ervaring, met jungle, een enorme hoeveelheid vogels, apen en ondoordringbaar groen, wordt het na twee dagen tijd om richting Boca Tapada te gaan. En steeds als we denken dat het niet mooier kan, worden onze verwachtingen overtroffen. We belanden in het paradijs, Pedacito de Cielo geheten. Een eco lodge met de zeer gastvrije Don Marco aan het hoofd. Wat kan die man koken! Pedacito de Cielo ligt echt in the middle of nowhere. Onze blokhut staat in de jungle aan de oever van de snelstromende rivier San Carlos; het geruis van water is het enig hoorbare. Er hangt een briefje in de blokhut: ‘Mocht u ‘s nachts geluiden in uw kamer horen, dan zijn het vleermuizen die insecten eten. Ze doen geen kwaad.’ Fijn. Goed om te weten, ook. Vanaf de lodge is het mogelijk een boottocht over de rivier te maken, naar het laatste dorpje van Costa Rica, Boca San Carlos. We maken de afspraak en weer zijn we de enigen, dankzij het laagseizoen. De vriendelijke gids wijst ons op de apen in de bomen, op de enorme krokodillen aan de oever. Op de ara’s die overvliegen en op de mensen die aan de linkerkant van de river geen wegen hebben en zich slechts vervoeren met kano’s. De geur van de jungle is zoet, dankzij enorme bomen langs de oevers die donkerrode bloemen dragen. Eenmaal aangekomen in Boca San Carlos, dat uit honderd inwoners bestaat, wordt er een biertje gedronken. En onder de indruk staar ik naar de overkant: de jungle van Nicaragua. Het mag duidelijk zijn dat op deze grens veel wordt gesmokkeld en het piepkleine dorpje beschikt dan ook over een politiepost. Smokkelaars hoeven echter niet bang te zijn: de politieboot heeft geen motor. Terug bij de lodge ontwaar ik eindelijk een toekan en mijn geluk is compleet. Later zouden we er tientallen zien, maar dit was óók de reden dat ik graag naar Costa Rica wilde. Met zijn enorme snavel schikt hij zijn veren en maakt een raspend geluid. We genieten van deze ‘one bird show’.

Met moeite nemen we na een paar dagen afscheid om door te rijden richting Puerto Viejo de Sarapiqui. Daar boekten we overnachtingen in een jungletent. Hacienda Pozo Azul. De tent is van alle gemakken voorzien, biedt een enorm tweepersoons bed en ‘s nachts vallen we in slaap bij het geluid van brulapen. En regen. Dat betekent klamme kleding en veel, heel veel insecten. In Virgen, nabij Sarapiqui, eten we cassado, een lokale dis die bestaat uit een enorm bord met vlees of vis, rijst, bonen, ananas, gebakken banaan, gebakken ei en tortilla. Iets verderop zit een lokaal gezelschap en ik zie de ogen van mijn lief groot worden van verbazing. “Mijn hemel, dát is nog eens een biertje!” Als ik kijk blijkt er een ‘Torre’ op tafel te staan: een brede pijp van glas, 80 cm. hoog en gevuld met Imperial, hét bier van Costa Rica. Er wordt gelachen, getapt en het bier wordt gedronken met zout en limoen. Met pijn realiseren we ons dat de volgende dag de voorlaatste stop zal plaatsvinden. Puerto Viejo de Talamanca. Dit kleine dorp aan de Caribische Zee straalt ‘hippie’ uit, alsof de tijd geen tijd meer is. Nooit bestaan heeft, ook. Hier sluiten we onze rondreis af. Azania-bungalows staat ook hier in de jungle, maar als je de weg oversteekt, beland je op een enorm strand. In de buurt bevindt zich het opvangcentrum voor luiaards en tijdens ons bezoek wordt er een gevonden baby-luiaard binnengebracht. Een luiaard leert een jaar lang van zijn moeder welke bladeren hij kan eten, maar van de duizenden boomsoorten zijn er slechts 90 niet giftig voor deze prachtige dieren. Het kleintje, slechts een week oud, wordt onmiddellijk door een arts onderzocht en gelukkig is het gezond. Bij terugkeer relaxen we even met een drankje op de veranda van onze bungalow. Ineens horen we een hoop gekraak en een plof. Door een afbrekende tak valt er voor onze neus een luiaard uit de boom. Gelukkig brak een lagere boom zijn val en wat gedesoriënteerd gaat het dier langzaam, héél langzaam, op zoek naar een andere boom. Natuurlijk hebben we dit ademloos gefilmd. Als laatste hoogtepunt, en het waren er vele, bezoeken we de Bri Bri-indianen. Zij hebben de botika helemaal niet nodig! Elk medicijn, elke specerij of verfstof groeit in hun achtertuin. Onze indianengids laat zien hoe hij van een blad wat vezels schraapt en een aantal keren met die vezels over zijn dij wrijft. Resultaat: een stevig touwtje, dat hij kleur geeft met een fijngeknepen besje. Ik draag het om mijn pols. Als herinnering aan deze wonderlijke en indrukwekkende reis. Ik kom woorden tekort, maar hoop dat ik u even heb laten genieten van dat schitterende en bovenal schone land. Pura vida! Niet voor niets de slogan van Costa Rica. Het betekent: geniet van het leven.

Boottocht San Carlos.

Gevonden luiaard, één week oud.

Holland InterCare

Twee zorgaanmeldingen per dag vanuit eilanden

Voor medische zorg moeten inwoners van Aruba, Curaçao, Bonaire en de Bovenwindse eilanden, St. Maarten, Saba en St. Eustatius soms naar het buitenland, omdat bepaalde zorg niet gegeven kan worden op deze eilanden. De meeste patiënten die geen zorg op één van de zes eilanden kunnen krijgen gaan naar Colombia, maar er gaan gemiddeld ook twee aanmeldingen per dag naar Nederland.

Tekst: Judice Ledeboer

Van oud tot jong, voor medische behandelingen op elk gebied. Dit vraagt veel organisatie en in Nederland assisteert Holland InterCare (HIC) bij het krijgen van de noodzakelijke medische zorg. De organisatie bemiddelt tussen de patiënt, zorgverzekeraar en zorgverlener en daarbij gaat het om verzekerde zorg en om zorg die de patiënt ook via de zorgverzekeraar vergoed krijgt. Dit vraagt om een zeer goede organisatie en een groot netwerk.

De twee dames die dat voor de patiënten van de eilanden regelen zijn Bergitte Mendeszoon (geboren en getogen op Curaçao) en Maria Fecunda (18 jaar woonachtig geweest op Curaçao). Het kantoor van de afdeling Caribische eilanden is in Amsterdam. Ziekte, ongevallen en gezondheidsproblemen kunnen geen klok kijken en HIC is 24/7 beschikbaar.
Ook het tijdsverschil tussen het Caribische gebied en E Bergitte uropa speelt een grote rol. "Als in Nederland iedereen gaat slapen is het nog volop dag op de eilanden en gaat ook bij ons het werk door", aldus Mendeszoon, beter bekend als Gietje Mendeszoon-Römer. Zij vertelt over de HIC, de wijze van werken, de verantwoordelijkheden die de organisatie heeft en over wat wel en niet geregeld kan worden door hen.

Holland InterCare is sinds enige jaren een zelfstandig opererend bedrijf en de organisatie bemiddelt bij het verkrijgen van medische zorg vanuit het buitenland naar Nederland en vanuit Nederland naar het buitenland. Als iemand een medische ingreep in het buitenland wil laten doen en niet weet hoe dat moet of als er vragen zijn over bijvoorbeeld vakantiedialyse of zorgverlening tijdens vakantie dan helpt Holland InterCare.
Voor bewoners van de zes Caribische eilanden bemiddelt de organisatie vooral bij zorg naar Nederlandse ziekenhuizen. "Op de eilanden kan niet altijd alle noodzakelijke zorg verleend worden. De schaal is daarvoor te beperkt", aldus Mendeszoon. Patiënten met complexe aandoeningen worden door de zorgverzekeraars in deze landen naar Nederland uitgezonden voor behandeling in Nederlandse ziekenhuizen. HIC regelt die zorg in opdracht van de lokale zorgverzekeraars.
Naar welk land de patiënt moet als de medische zorg in het buitenland wel voorhanden is, wordt door een commissie bij de verzekeraar bepaald. HIC heeft geen enkele invloed op de beslissing van de commissie bij de verzekeraar. Mendeszoon zegt met nadruk dat ze zorgbemiddelaar zijn en opdrachten van de zorgverzekeraar uitvoeren. "Soms verwacht men dingen van ons die wij niet kunnen. Wij regelen de logistiek, maar regelen niets persoonlijks."
Een probleem is, zo vertelt Mendeszoon, dat de informatie niet altijd goed of voldoende is. "Wij kunnen alleen zaken goed regelen als we ook de goede informatie krijgen. Dan hebben we logies geregeld voor een patiënt met één begeleider en dan zijn er ineens vier personen, er zijn twee kinderen meegenomen. Dan moet er snel iets anders geregeld worden."
Mendeszoon en Fecunda hebben de taken verdeeld, maar ze weten wel van elkaars werk. Dikwijls overlappen zaken elkaar. Een goede communicatie tussen beide vrouwen is dan ook een eerste vereiste. Bij behandeling en zorg van een patiënt afkomstig van één van de eilanden in Nederland is de procedure als volgt. De patiënten worden door de zorgverzekeraar aangemeld en dan komen de dames van HIC in actie. Voor welke kwaal moet de patiënt waar naartoe? En in welke stad wil de patiënt behandeld worden? Dan wordt er contact gemaakt met de ziekenhuizen en worden de dossiers van de patiënten en begeleidende brieven daar gedeponeerd.

Er moet wel altijd een garantiestelling zijn. "Zonder garantiestelling kan de patiënt niet behandeld worden", aldus Mendeszoon. Zo'n garantiestelling is noodzakelijk voor alles wat met de behandeling van de patiënt te maken heeft zoals onder meer het verblijf, daggeld, medicijnen, de thuiszorg, hulpmiddelen en trombosedienst. Gedurende de periodes van behandeling moeten de artsen geregeld rapporteren en HIC zorgt ervoor dat de verzekeraar op de hoogte blijft van de stand van zaken omtrent de patiënt en behandeling. Dit is noodzakelijk om goede hulp te kunnen geven. Het regelen van patiënten uit het buitenland naar Nederland vraagt om een zeer goede logistiek en bij spoedgevallen is het dikwijls een hectisch gebeuren, maar de vrouwen van HIC hebben veel ervaring. Ze zijn zeer goed op de hoogte van de procedures inzake opname in ziekenhuizen of klinieken en ze kennen zo langzamerhand veel artsen persoonlijk.
Tussendoor houden ze contact met de patiënten en nemen ze ook de tijd om de patiënt en/of begeleiders te woord te staan tijdens hun verblijf in Nederland. "De mensen zijn ver van huis, maken veel mee en hebben behoefte om even hun hart te luchten", legt Mendeszoon uit. "Wij spreken ook Papiaments en daardoor kunnen we de mensen goed helpen. Ze bellen ons soms ook voor een luchtig praatje."

Contact houden
Het contact houden met de patiënten en hun begeleiders is belangrijk voor het volgen van de situatie. De verzekeraar wil de patiënten zo spoedig mogelijk terug naar hun eiland hebben. HIC houdt zelfs de vervaldatum van vliegtickets bij om problemen te voorkomen. De zorgverzekeraar regelt meestal de financiën. Er is dan ook dagelijks contact met deze zorgverzekeraars. De organisatie werkt nog niet samen met alle verzekeraars, maar staan open voor gesprekken.
HIC regelt ook het vervoer van de patiënt met zijn begeleider(s) in Nederland. Al bij aankomst op Schiphol staat er vervoer klaar, als dat noodzakelijk is, vooral bij spoedgevallen. De organisatie werkt al jaren samen met 'meneer Paul', die de patiënten overal naartoe rijdt.
Repatriëring overledenen
In geval van overlijden regelt HIC ook de repatriëring. Ze nemen voor zover mogelijk de gehele organisatie omtrent repatriëring op zich. De organisatie werkt nauw samen met Monuta uitvaartbedrijf, dat veel ervaring heeft met repatriëring van overledenen naar het buitenland. HIC voelt zich altijd nauw betrokken als een patiënt overleden is en ze zijn altijd bereid om een luisterend oor te zijn voor de familie en/of nabestaanden. Ze beperken het contact echter tot telefonisch contact. Persoonlijk contact met de patiënten en/of begeleiders hebben ze niet. Er is op Schiphol ook een mortuarium waar afscheid genomen kan worden van de overledene.

'Spoedbaby's'
Spoedgevallen vragen directe actie en alles moet in zeer korte tijd geregeld worden. Mendeszoon noemt als voorbeeld de situatie omtrent 'spoedbaby's'. Dit zijn pasgeboren baby's met gezondheidsproblemen die niet op de eilanden geholpen kunnen worden. Zo'n baby wordt dan met spoed naar Nederland vervoerd, in het bijzijn van een arts of specialist. Ook in geval van orgaantransplantaties is er spoed. De patiënt die een orgaantransplantatie nodig heeft wacht thuis op bericht tot er een geschikt orgaan beschikbaar is. De patiënt moet binnen 48 uur in Nederland zijn. Het HIC regelt alles omtrent vervoer en de papieren en de patiënt wordt vanaf Schiphol direct naar het AMC, waar transplantaties meestal worden uitgevoerd, gebracht.

De HIC regelt ook de accommodatie voor de patiënt en de begeleider indien dat gewenst is. De organisatie beschikt over een netwerk van hotels en is altijd op zoek naar nieuwe hotels of andere logiesmogelijkheden. "Je moet met de tijd meegaan. We bouwen continu aan nieuwe relaties. We zoeken vooral dicht bij de ziekenhuizen en tegenwoordig zijn er hoe langer hoe meer mogelijkheden om ergens te verblijven met eigen kitchenette, zodat de mensen zelf kunnen koken. Daar is echt behoefte aan. Langdurig verblijf in een hotel is niet altijd prettig. Vooral bij orgaantransplantaties moeten de mensen lang blijven, soms wel tot drie maanden of langer."

Vakantiegangers
De HIC wordt ook wel benaderd door de verzekeraars voor mensen die met vakantie zijn in Nederland en te maken krijgen met ziekte en/of ongevallen. Ook de ziekenhuizen weten dat de HIC gespecialiseerd is in bemiddeling op ieder gebied omtrent ziekte, behandeling en zorg en zij nemen contact met hen op. Als mensen tijdens hun vakantie plotseling in een ziekenhuis belanden, moet er van alles geregeld worden en de HIC weet wat er gedaan moet worden. "We hebben vaak al aan een half woord genoeg. We weten wat we moeten doen", zegt Mendeszoon.
Thans zijn er gemiddeld twee aanvragen vanuit de Caribische eilanden per dag. Het regelen van alles omtrent opnames en zorg in Nederland houdt de HIC dagelijks bezig. Mendeszoon vindt het werk erg leuk. "Het is gevarieerd. Soms is er hectiek, maar we werken als team en we kunnen het goed aan. We vullen elkaar aan." Ze vindt het vooral leuk als patiënten hen later nog contacten om hen te bedanken voor de goede zorg en service.
De werkzaamheden van HIC beperken zich tot het regelen van logistieke zaken. Ze moeten zich houden aan de regels en procedures van de verzekeraars en op dat gebied ontstaan nog weleens problemen, omdat sommige patiënten andere en soms hoge verwachtingen hebben. Patiënten krijgen een dagvergoeding die per verzekeraar verschilt en niet altijd toereikend is. De HIC kan daar niets aan doen en adviseert de mensen om de polisvoorwaarden met vergoedingen goed door te nemen, zodat er in tijden van spanning omtrent ziekte en zorg geen financiële problemen opgelost moeten worden. De huidige situatie omtrent zorgverzekeringen maakt de situatie niet gemakkelijker en iedereen moet voor zichzelf goed uitzoeken wat er wel en niet mogelijk is in geval van ziekte.
Het is wel duidelijk dat HIC een heel belangrijke schakel is tussen patiënt, medische zorg en de verzekeraar. De organisatie neemt een hoop geregel over en ze weten de weg in medisch Nederland.

Voor informatie kunnen belangstellenden contact opnemen per e-mail: mail@hollandintercare.nl of op de website kijken: www.hollandintercare.nl.

Bergitte 'Gietje' Mendeszoon-Römer

‘Dit was het voor nu, morgen zijn we er weer’

Alle kinderen in Nederland kennen haar. Want al dertien jaar brengt de Curaçaose presentatrice Milouska Meulens het nieuws met kinderen en voor kinderen. Korte tijd werkte ze voor de Curaçaose televisie en krant, maar nu zit ze honkvast bij het Jeugdjournaal van de NOS. “Elke dag gebeurt er van alles, dus ook elke dag is er weer een nieuw Jeugdjournaal. Dat geeft een prettige zekerheid.”

Tekst: Mineke de Vries Foto’s: Helen Kret/NOS en Mineke de Vries

Net uit de dagelijkse redactievergadering die van half elf tot elf uur duurt, heeft ze even tijd om te praten om vervolgens aan haar reportages voor de uitzending van die avond te beginnen. De planning is strak, want om vier uur moet alles af zijn en moet ze klaar zitten om geschminkt te worden om vervolgens één van de teasers op te nemen. Toch is er geen spoor van stress, noch bij Milouska noch op de gangen in het immense gebouw van de NOS op het Media Park in Hilversum, alhoewel het achter de (computer)schermen wel anders moet zijn. Op de dagen dat zij de avonduitzending presenteert, begint Milouska’s dag om half elf met de genoemde redactievergadering. “Ieder heeft dan onderwerpen uit het nieuws geselecteerd die hij of zij belangrijk vindt voor de uitzending. We overleggen en kiezen de items voor die dag.” In elk geval staat vandaag een orkaan bij China op de agenda. “We verdelen de taken en ieder gaat aan het werk, nabellen, schrijven, beeldmateriaal zoeken en monteren. Behalve het presenteren van het nieuws doe ik ook de andere dingen die gebeuren op een nieuwsredactie. En als verslaggever maak ik eigen reportages.”

Van half vijf tot zes uur neemt ze met de eindredacteur alle teksten door, eet dan snel wat, om klokslag 18.25 uur klaar te staan in de studio waar om 18.45 uur de opname van de uitzending begint.

Venster op de wereld
Het Jeugdjournaal duurt tien minuten en op schooldagen is er ook in de ochtend een journaal van vijf minuten. “Dat is soms echt stressen, we beginnen om zes uur, volgen hetzelfde schema als overdag, maar hebben nu tweeëneenhalf uur om reportages te maken en een uitzending neer te zetten. Toch vind ik dat heerlijk. We werken met een klein clubje van drie collega’s, nog in het donker. Voor je gevoel ben je helemaal afgesloten van de wereld, maar je zit juist ook te midden van alles in de wereld.”

Voor het ochtendprogramma kiezen ze uit het nieuws dat de vorige avond vanaf een uur of negen is gebeurd. “Je gaat er vanuit dat sommige kinderen misschien het NOS-journaal van acht uur nog kijken; wat daarna gebeurt tot de volgende morgen zes uur, daaruit kiezen we. Soms lastig, er kan veel gebeurd zijn, maar soms is er ook vrijwel niets, dan is het echt het bij elkaar schrapen van onderwerpen. Het leuke van ochtenddiensten vind ik dat je alles als eerste weet. Ik had dat als kind al”, zegt ze lachend. “En jij beslist wat er van al het nieuws naar buiten gaat. Ik voel me daarin verantwoordelijk voor de doelgroep, het Jeugdjournaal is hun venster op de wereld. Er is in Nederland geen ander dagelijks nieuwsprogramma voor kinderen.”

Er zijn geen taboes, geen onderwerpen die niet behandeld worden. “Dat kan je je niet veroorloven, kinderen komen op allerlei manieren bij het nieuws, ze horen en zien alles wat zich afspeelt, via welk kanaal dan ook, of gewoon op hun telefoon. Ik zie het als onze taak het nieuws te duiden, het voor ze in een kader te plaatsen.”

Kinderen de hoofdrol
Nieuws aan kinderen brengen, vraagt een bepaalde manier van kijken. Maar dat maakt het werk niet anders dan wat andere journalisten doen, vindt Meulens. “Je richt je altijd op je doelgroep, of het nu lezers van het Financieel Dagblad, de Telegraaf of kinderen zijn. Wel zijn we voorzichtig, bij een onderwerp als de oorlog in Syrië laten we geen dode lichamen zien. Dat dient geen enkel doel, integendeel, je schiet juist je doel voorbij. Om onderwerpen goed te brengen moet je informatie doseren en beelden aanpassen. Anders blijft alleen het beeld op het netvlies gebrand, maar gaat de inhoud volledig verloren.”
Het gaat erom kinderen inzicht te geven, wat betekent dat er steeds afwegingen worden gemaakt, in beeldkeuze, in inhoud.

“Ik heb het meeste met onderwerpen waarbij kinderen de hoofdrol spelen, en die voor hen aansprekend zijn. Zo hadden we bijvoorbeeld een item over het meisje Kyara dat naar Afrika was geweest om daarmee geld op te halen voor een goed doel.” Daarnaast kijkt de redactie naar de agenda, neem de ‘Dag van de leraar’. “We kijken dan of er een leuk aanknopingspunt is, of we er iets bijzonders van kunnen maken. Maar we kunnen er ook voor kiezen het een jaar niet te doen. We vragen ons elke dag opnieuw af: wat wil je deze dag niet gemist hebben van het nieuws, wat moet je als kind vandaag echt hebben meegekregen?”

Vergeten
Meulens woont nu bijna dertig jaar in Nederland. En ondanks dat ze zich de Nederlandse cultuur heeft eigengemaakt, gaat er geen dag voorbij dat ze niet aan Curaçao, haar geboortegrond denkt. “Hoe Nederlands ik eigenlijk ben, bedacht ik me vanmorgen nog toen ik - nadat ik wentelteefjes had gemaakt als ontbijt - met mijn kinderen naar school fietste, een zak appels aan het stuur voor de appelmoes-kookles.” Behalve Nederlandse blijft ze zich Curaçaose voelen. “Ook al weet ik dat sommigen me zien als makamba pretu; mensen zijn bang dat ik vergeten ben waar ik vandaan kom. Maar ik voel me één van hen. Ik ben diep geraakt als de Antillen of Antillianen in het nieuws zijn, zeker als het negatief is. Maar ik ben ook apetrots als mensen succes hebben, dat roep ik dan overal rond.”

Ze groeide op in de wijk Koraal Specht. Vanaf haar vierde tot haar tiende woonde het gezin afwisselend in Nederland en op Curaçao. “Mijn ouders konden maar niet beslissen waar wij het beste af waren, we verhuisden steeds opnieuw. Ik heb in zoveel plaatsen gewoond in Nederland, Almere, Zwolle, Emmen, Leeuwarden. Op Curaçao keerden we soms naar ons oude huis terug, maar ik woonde met mijn broers en zus ook geregeld bij oma. Ik kan me de Brionschool nog goed herinneren, met meneer Jansen die een tijd geleden minister van Onderwijs was. Pas later realiseerde ik me dat het wel een roerige jeugd was, maar toen was het zoals het was.” Haar Curaçaose ouders - allebei Indiaans bloed - kozen definitief voor Nederland toen Milouska tien was. “Ze spraken net zo lang Nederlands met ons tot we het echt onder de knie hadden, daarna schakelden zij weer over op Papiaments, de taal die ik nu nog steeds spreek met mijn moeder en soms met mijn broers of zus, als we willen roddelen”, lacht ze. Milouska’s vader ging 27 jaar geleden alweer terug omdat hij de warmte op alle fronten miste en recent vertrok ook haar moeder. “Dat heeft me heel erg verdrietig gemaakt. Ze hebben ons hier naartoe gebracht en zijn zelf vertrokken.” Milouska mist haar moeder ook in het doorgeven van de Antilliaanse tradities aan haar eigen kinderen. Hoe dan ook gaat ze elk jaar terug om haar kinderen hun roots te laten voelen.

Zoeken waar je hoort
Na haar studie Journalistiek in Utrecht ging ze terug naar Curaçao, om uit te vinden waar ze hoorde. “Ik werkte ‘s ochtends voor Beurs- en Nieuwsberichten en ‘s middags met Alex Alberto voor TeleCuraçao aan het programma Nederland Mozaïek, het eerste Nederlandstalige magazine. Er bleek behoefte aan Nederlandstalig eilandnieuws. “We hebben het samen opgezet, vanaf de scratch. Ik deed van alles, de interviews en montage. Het was één seizoen wekelijks op tv; 45 minuten over van alles wat op het eiland gebeurde.” Op Curaçao deed ze ook research en interviews voor het Nederlandse nieuwsprogramma Zembla, dat toen de Antillenroute opnam. Vooral aan dit jaar werken op Curaçao hield ze vele vrienden en connecties over.

Toch besloot Meulens na dat jaar terug naar Nederland te gaan. “Als kind bent, is het eiland veilig en geborgen, maar als jongvolwassene was het mijn plek niet meer, wilde ik die gecontroleerdheid niet. Als kind was dat juist prettig, ik kon alleen op straat zwerven want iedereen kende je, iedereen was je tante en oom. It takes an island to raise a kid, dat was echt van toepassing.” Toch blijft een deel van je altijd daar, is ook de ervaring van Meulens. “Er kwam bij dat ik er een vriendje had dus snotterend op Hato stond.” Terug in Nederland haalde ze de banden met Zembla aan, werkte korte tijd als redacteur voor het modellenprogramma V-models van Veronica en kwam vanaf 2000 in dienst van de NOS, eerst als redacteur, later ook als presentatrice.

Kinderjournaal op Curaçao
“Het zou prachtig zijn als op Curaçao een gelijksoortig programma als het Jeugdjournaal van de grond kwam”, zegt Meulens. In veel landen is een dergelijk format ontwikkeld; zo loopt in Suriname de Tien minuten al jarenlang erg goed. Het heeft echter ook te maken met de mondigheid van kinderen, aldus Meulens. “Ze moeten op televisie hun mening durven geven. Een programma als dit staat of valt met kinderen die ergens wat van vinden. Als volwassene moet je hun mening willen weten en er vervolgens wat mee willen doen. Je moet letterlijk bereid zijn door de knieen te gaan. Het is wezenlijk dat je het van binnenuit wilt en je best doet het nieuws op hun niveau te vertellen.” Dat de kinderen zelf hun mening wel willen geven, bleek recent uit de Unicef-rapporten. Maar ondanks dat de kinderen willen en er veel ambitieuze volwassenen zijn met goede bedoelingen, is het tot op heden niet gelukt.

Mevrouw van het nieuws
Zowel in Nederland als op Curaçao zullen er weinig mensen zijn die me niet kennen, denkt Meulens zelf. “Daar heb je die mevrouw van het nieuws, hoor je geregeld fluisteren. Daarbij komt, mijn kinderen zijn ook nog klein, dus ik loop ook op woensdag- of zaterdagmiddag en in de schoolvakanties in dierentuinen. Het is nu nog erger geworden omdat mijn nieuwe partner ook bij het Jeugdjournaal werkt, ja dan heb je helemaal bekijks.” Toch kan je kinderen die een handtekening willen goed uitleggen dat je nu zelf op vakantie bent of even met je eigen kinderen wilt spelen, vindt Meulens. Soms is het lastig als je herkend wordt: “Je voelt je onhandig als je even gauw met je joggingbroek door de supermarkt loopt of in je bikini in een pretpark staat en mensen naar je wijzen.”
Vanwege het feit dat ze al zo lang presenteert, hebben heel wat generaties haar meegemaakt, zowel als ouder of als de opgeschoten kinderen van nu. Maar ook ouderen blijken graag naar het Jeugdjournaal te kijken. Haar bekendheid groeide ook toen ze de mol was in het tv-programma Wie is de Mol. “Het is ontzettend leuk je eigen rol te regisseren, ik was er heel fanatiek in. Je moet natuurlijk wel iets bedenken wat je tot het eind kunt waarmaken. Ik koos de tactiek van dom zijn. Het verbaasde me dat mensen dat zo gemakkelijk aannemen. Ze geloven enerzijds dat je goed was op het atheneum, maar geloven je ook als je niet weet dat de aarde rond is. De crew weet overigens ook niets. Op het laatst hoorde ik een cameraman net iets te hard zeggen: “Als zij de mol niet is, mogen mijn kinderen nooit meer naar het Jeugdjournaal kijken.”

Betrokken
“Soms denken volwassenen dat kinderen alleen over dieren en gadgets willen horen, naar kinderen zijn zo nieuwsgierig en zo betrokken op wat er dichtbij maar juist ook in de wereld gebeurt; of het nu om kinderen in Klazinaveen gaat of kinderen in Pakistan, waar een bom afging in het gebouw waar ze zouden worden ingeënt.” Het geeft Milouska een vorm van zekerheid en veiligheid dat er elke dag weer een Jeugdjournaal is. “Het is een gegeven, daar kan niets of niemand verandering in brengen. Want er gebeurt altijd wel weer iets.” Ze meent het dan ook uit de grond van haar hart als ze de uitzending afsluit met: “Dit was het voor nu, morgen zijn we er weer met een nieuw Jeugdjournaal.”

Lodewijk Daniël Gerharts

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. ‘Mijnheer LD’ was 50 jaar lang een pionier op velerlei gebied, een succesvol ondernemer en een man met visie: hij haalde de KLM naar Bonaire en bouwde het eerste toeristenhotel van het eiland. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires op papier gezet. Deze werden nooit eerder gepubliceerd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

Het eerste hotel: Zeebad

Wij begonnen met de bouw van hotel Zeebad op de plaats waar het kamp stond. Dit bestond uit het verplaatsen van de bungalows (er werd van twee bungalows één gemaakt) en het omdraaien van de grote loods, dat het wachtlokaal was geweest. Een heidens karwei voor ons met primitieve middelen. Van dit wachtlokaal werd het restaurant en de bar gemaakt. Een keuken werd eraan gebouwd.
Voor de opbouw van het bungalowhotel hadden wij niet voldoende middelen. Een circulaire werd gemaakt, ‘Bonaire Vooruit’, waaraan een plattegrond van het geheel was gehecht. Wij nodigden tientallen personen en zaken uit deel te nemen in het kapitaal. Beschikbaar waren 100 aandelen à fl.500,-.
Ingeschreven werd voor de kapitale som van fl. 1.000,-! Er was geen animo voor dit avontuurlijke plan. De schuld van de nieuwe onderneming aan de Handels Mij en Bonaire en Kralendijk liep op tot verscheidene tienduizenden guldens. Hiermee konden wij natuurlijk niet doorgaan. Op 25 oktober 1951 verzochten wij aan de Regeringsraad voor fl. 40.000,- deel te nemen in het kapitaal. Wij hadden op 5 aug. 1950 de ‘Maatschappij Zeebad Bonaire N.V.’ opgericht, met een kapitaal van fl. 100.000,-, verdeeld in 200 aandelen van fl. 500,-
In de openbare vergadering van 20 februari 1952 gingen de Staten accoord met deelname in het kapitaal met fl. 41.000,-. In augustus 1952 ging het hotel officieel open.
Een bruidspaar op huwelijksreis behoorde tot de eerste gasten. Om het terrein, waarop de gebouwen stonden, was nog geen omheining aangebracht, zodat geiten en ander gedierte daar een vrije wandeling hadden. ‘s Morgens, nadat zij de eerste nacht in hun bungalow hadden doorgebracht, ontmoette ik hun. ‘Oh, Mr. Gerharts, we zijn toch zoooo bang geweest. Het was verschrikkelijk’. Ik: ‘Wat is er gebeurd?’
En toen kwam het verhaal. Midden in de nacht werden ze wakker van een onheilspellend gebrul. Ze wisten niet wat voor een dier het was en zaten maar te luisteren en durfden niet te gaan kijken. Opeens begon de bungalow, die op betonnen neuten stond, te schudden. Ze hoorden een schurend geluid en dachten dat het dier probeerde binnen te komen. Ik vroeg: ‘en wat hebben jullie toen gedaan?’ ‘Oh’, zei het bruidje, ‘we hebben elkaar maar heel stevig vast gehouden tot alles wat bedaard was, tot de aardbeving voorbij was.’
Het bleek dat een ezel het terrein was opgegaan, daar zijn liefdeslied had gezongen en vervolgens wat jeuk had gehad en tegen de bungalow aan het schurken was gegaan. En waar, zoals gezegd, de bungalow op neuten stond, was het hele geval flink opzij geduwd.
Toen ik hen die uitleg had gegeven, vonden ze het toch wel grappig en het werd een mooie bladzijde in hun dagboek (dat jonggehuwden wel eens maanden volhouden bij te houden).

(Volgende week: ‘Bonaire Chicken’)

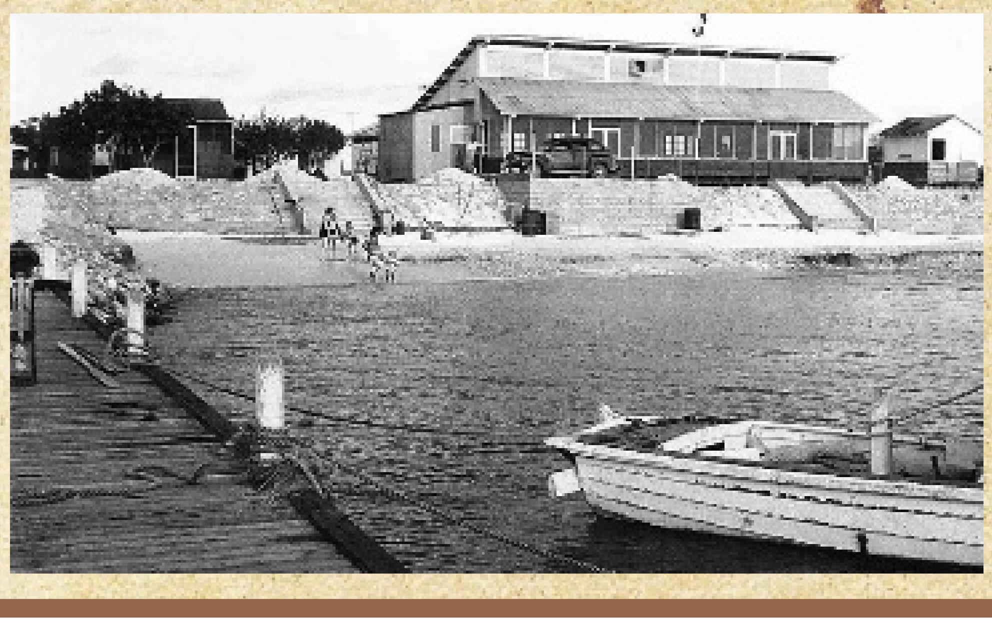

‘Licht is leven’

Overzichtsexpositie ‘Tot nu toe’ van AnnA Oltheten

De kinderwens die ze als 8-jarig meisje in Nederland had, is al lang geleden uitgekomen. ‘AnnA’ Oltheten schildert én heeft haar atelier op een berg. Al zo’n 40 jaar is ze gelukkig op het topje van Grote Berg, temidden van de natuur en de rust van Banda’bou. Omringd door haar geliefde man, dieren, kwasten en olieverf, wijdt ze zich daar helemaal aan haar passie voor schilderen.

Tekst: Oetie Basilio Foto’s: Ken Wong

Haar vele werken die ze door de jaren heen schilderde, toont ze nu aan het publiek tijdens een overzichtsexpositie getiteld ‘Tot nu toe’. Oltheten: “Ik ben op het idee gekomen omdat ik heel veel werk heb dat opgeslagen is, en dat vind ik heel erg, want daar schilder ik niet voor. Kunst bestaat door het ervaren ervan, het genieten ervan, dan krijg je een wisselwerking van energie en dat kan iets heel moois zijn. Vandaar dat ik toen bedacht om een overzichtsexpositie te houden, van mijn allereerste werk tot nu. Het is een globaal overzicht en ik verkoop de schilderijen tijdens deze expositie tegen een zeer speciale kleine prijs, omdat ik veel liever heb dat mensen van de schilderijen genieten dan dat deze ergens blijven staan waar niemand ze ziet.”

Autodidact

Na zich in 1973 op Curaçao te hebben gevestigd, begon Oltheten in 1976 te schilderen. Geen plotselinge opwelling, want komende uit een cultureel nest, zoals ze het zelf omschrijft, wilde ze sinds haar kinderjaren al schilderen. Haar wens om naar de kunstacademie te gaan, kon echter niet worden vervuld, en als middenweg studeerde ze kunstgeschiedenis. Oltheten: “Daarna ben ik naar Curaçao gekomen en was ik van plan om hier naar de kunstacademie te gaan, maar ik werd toen in plaats van studente docente in kunstbeschouwing. Dat was een hele leuke tijd. In 76 ben ik hier op Grote Berg komen wonen en ben toen als volledige autodidact begonnen met schilderen. Ik ben ook altijd autodidact gebleven. Het heeft z’n nadelen, omdat het je ontzettend onzeker kan maken, maar aan de andere kant doorloop je wel een hele eigen ontwikkeling. Gedurende die eerste periode heb ik alleen maar geëxperimenteerd, met van alles en nog wat. Ik werd vanaf het begin al wel geïnspireerd door mensen. Ik heb altijd iets met mensen, maar ik schilder niet met een bepaald idee of plan in mijn hoofd, het gebeurt allemaal al doende. Ik kan niet bedenken wat ik ga doen, want dat zijn woorden en woorden zijn beperkt. Ik ga gewoon staan en ik begin... het gaat vanzelf, het is als kijken in de wolken, en mijn hand gaat gewoon. Na een tijdje ga ik zitten om ernaar te kijken, en krijg dan weer nieuwe ideeën waar ik mee verder ga. Dat blijft zich zo herhalen totdat de basis, zeg maar, gelegd is en ik er verder mee kan gaan spelen. Gedurende dit proces moet ik me er steeds helemaal blij mee voelen. Als iets mij stoort, verander ik het totdat het goed zit in het geheel. Het kijken naar je werk in wording is voor mij dan ook net zo belangrijk als het schilderen ervan.”

Gek op kleuren

Dat ze gek is op kleuren, is goed te zien aan de verschillende werken die ze in haar artistieke, zelf gebouwde en kapelvormige atelier heeft staan. Oltheten: “Er is niets mooiers dan kleuren.” Ze omschrijft het lachend op nog sprekender wijze: “Soms lijkt het wel alsof ik een kleur kan proeven, dan sta ik gewoon te watertanden.” Ze legt uit hoe haar kleuren tot stand komen. “Ik bouw de kleuren altijd op het doek zelf op, en dan krijg je een eindresultaat dat helemaal is samengesteld uit verschillende kleuren, het ziet er dan heel magisch uit. Ik meng nooit op mijn palet, tenzij ik echt een hele speciale kleur wil hebben. Soms kan ik wel met 20 à 25 kwasten bezig zijn, en elke kwast heeft dan zijn eigen kleur.” Olieverf is dan ook niet voor niets haar grote liefde. “Het is een natuurmateriaal, en voor mij werkt het gewoon het beste.”

Behalve door mensen, wordt Oltheten ook erg geïnspireerd door landen en culturen. “Ik ben eigenlijk altijd erg geïnspireerd geraakt door de reizen die ik gemaakt heb, door wat ik in die landen ervaren, gelezen of gevoeld heb. Ik ben heel gevoelig voor sferen, en ik houd van mensen, ik pik het allemaal op, maar niet bewust, ik merk het pas wanneer ik daarna ga schilderen. Dan zie ik achteraf dat de opgedane indrukken van de reis in de schilderijen zitten. Achteraf kan ik het dus plaatsen. Na mijn eerste reis naar Mali in Afrika bijvoorbeeld, heb ik een periode gehad dat er nog wel veel kleur in mijn schilderijen zat, maar ook veel donkere kleuren. In Mali leeft men heel bewust met de dood. Hierdoor leven de mensen heel erg in het heden, ze leven heel intens en genieten van elke dag, gewoon omdat het niet zeker is of ze er morgen nog zullen zijn. Hun reële manier van omgaan met de dood vond ik fantastisch en het heeft me heel erg gefascineerd. Ik heb daar een keer bijvoorbeeld een ontmoeting tussen twee mannen gezien en wat ze bij die begroeting allemaal niet deden, uit blijdschap elkaar weer te zien, was ongelofelijk. Na elkaar herkend te hebben, vlogen ze elkaar eerst om de hals, maakten toen rondedansjes, en lieten elkaar vervolgens los om nog op elkaars handen te klappen. Mijn schilderijen na Mali hebben dus wel veel kleur en licht, en zijn ook niet triest, maar hebben ook veel donker, omdat ze toch beïnvloed zijn door het aspect van de dood.”

Ondanks het feit dat vele van haar werken ook komen uit haar verwondering om menselijk onrecht, blijven kleuren bij haar toch altijd aanwezig. Oltheten: “Er is veel leed en onrecht, maar er komt ook altijd wel weer iets positiefs. Mijn werken zijn niet slechts kommer en kwel. Ze hebben kleur en ik schilder ook vaak positieve en vrolijke dingen.”

Na Mali heeft ook Suriname, waar ze de natuur en het leven in het binnenland heeft kunnen zien, grote indruk op haar gemaakt. En hetzelfde geldt voor Cuba. “Cuba is erg mooi, maar je wordt daar natuurlijk wel geconfronteerd met de censuur en met hoe men daar overleeft. Met name de censuur is daarna erg naar voren gekomen in mijn werk. We zijn twee keer naar Cuba geweest, en beide keren was dat in het kader van de Biennale van Havana. Hier nemen altijd kunstenaars uit ‘derdewereldlanden’ aan deel. Vooral die eerste keer, in het jaar 2000, toen het thema van de Biennale ‘communicatie’ was, ben ik erg onder de indruk geraakt van de kunstwerken. Cuba kwam na mijn reis naar Mali en bracht toen weer veel oranje en geel in mijn schilderingen.”

Maar ook Curaçao zelf bezorgt Oltheten natuurlijk de nodige inspiratie. “Er gaat niets boven de natuur, maar op Curaçao word ik met name geïnspireerd door het licht. Curaçao heeft heel mooi licht. Ook een professionele kunstfotograaf vertelde me dit een keer. Hij vergeleek het licht van hier met het licht van Venetië. Blijkbaar dus anders dan het licht in andere landen. Zelf heb ik in mijn schilderijen heel veel licht, ik heb er gewoon iets mee, licht is leven.”

Overzichtsexpositie

Oltheten heeft gedurende de afgelopen decennia aan diverse exposities deelgenomen, zowel lokaal als internationaal. Haar huidige overzichtsexpositie ‘Tot nu toe’ vindt plaats in de grote open werkplaats van haar man, die ze bij tijd en wijle omtoveren in een open expositieruimte. Oltheten: “Van al de verschillende periodes die ik gedurende de jaren dat ik schilder heb doorlopen, wil ik een paar werken tentoonstellen, met uitzondering van mijn allernieuwste collectie. In de beginperiode heb ik bijvoorbeeld veel mensen geschilderd, maar er is daarna ook een periode geweest gedurende welke ik niet gereisd heb. Ik besloot toen om via het schilderen te gaan reizen. Mijn schilderijen werden dus mijn reistochten en in die periode heb ik dan ook veel ruimtes geschilderd. In chronologische volgorde wil ik zo alle verschillende periodes de revue laten passeren, vandaar dan ook dat ik het een overzichtsexpositie noem.”

Tot en met 11 november

De expositie van AnnA Oltheten is nog tot en met 11 november te bezichtigen, dagelijks van 14.00 tot 18.00 uur, te Grote Berg. Net op de kop van Grote Berg, bij een klein rood met groen bord, dient men rechtsaf een smal geasfalteerd weggetje in te slaan en rechtdoor naar achteren te rijden. Er zullen behalve het rood met groene bord ook andere bewegwijzeringen te zien zijn.

Culturele Agenda

Open Huis Ascencion

Zondag 3 november is er weer een Open Huis bij Landhuis Ascencion. Het Open Huis vangt om 10.00 uur aan met een oecumenische kerkdienst. De voorganger is vlootaalmoezenier Frans Kerklaan. Voor de kleintjes is er een kindernevendienst. Om 11.00 uur is er een rondleiding om en door het fraai gerestaureerde en gemeubileerde landhuis. Bij het landhuis worden lokaal vervaardigde souvenirs tentoongesteld en verkocht. Er zijn koele dranken verkrijgbaar, lekkere pasteitjes, cake en verse pruimentaartjes. Onze dagspecial is een Thaise kipschotel. Kwartetto Klasiko i Romantico zorgt voor gezellige muziek. De toegang is gratis.

Kuiperi in Mon Art

Tot 15 november is de tentoonstelling ‘Rozendaal’ te bezichtigen met mixed media werken van de bekende Arubaanse kunstenaar Stan Kuiperi bij de Mon Art Gallery in het Rif Fort. Het betreft een nieuwe collectie op Arches-papier bewerkt en geïnspireerd door oude foto’s van zijn (over)grootouders die leefden op de plantage Rozendaal op Curaçao. Het is een hommage aan ‘oude families’. Kuiperi is ook vooral bekend om de op het Arubaanse landschap gebaseerde schilderingen. Openingstijden: maandag tot en met zaterdag non-stop van 10.00 - 19.00 uur; voor meer info: www.monartgallerycuracao.com

Rondleidingen Ascencion

Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert op de donderdagen 7, 14, 21 en 28 november een rondleiding door het landhuis.
Vanaf 08.30 uur staat de koffie klaar. De beheerder brengt u op de hoogte van de bijzonderheden en wetenswaardigheden van het Landgoed Ascencion en de flora en fauna in het omliggende natuurgebied. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname 10 gulden p.p., koffie, cake en limonade bij aankomst inbegrepen. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 8641950 of 5187265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com

Muziekavond bij Sociedat Bolivariano

Op zaterdag 9 november om 19.30 uur geeft Sociedat Bolivariano de Curaçao te Scharloo (naast de Centrale Bank) een concert op twee piano’s met de bekende pianisten Norman Moron en Enrico Henriquez met uitsluitend Curaçaose muziek. Kaartjes zijn 50 gulden en verkrijgbaar bij Sentia Perret Gentil, tel. 5107979 of via email s.perretgentil@hotmail.com

Workshops Bloemhof

Houtsnijwerk door Wouter Ton. Op de zaterdagen 9,16 en 30 november en 7 december van 10.00 - 13.00 uur; 225 gulden zonder 6 procent OB, materiaal wel inbegrepen; plaats voor 8 deelnemers.

Basiscursus acrylic schilderen door Dominique Ebbeng. Op de zaterdagen 9, 16 en 30 november en 7 december van 10.00 - 13.00 uur; 175 gulden zonder 6 procent OB; materiaal wel inbegrepen; eigen favoriete acrylicverf kan worden meegebracht.

Gifts and Arts

Zondag 10 november organiseert ‘Crafted by Angel’ voor de derde keer dit jaar een ‘Gifts and Arts open house’ met onder meer pentekeningen met bijzondere spreuken van de hand van Elias Gouverneur en andere unieke items zoals boeken van Margrith Dacomo (‘E Yabi’), schilderijen van Therese Jones-da Costa Gomez en andere interessante items. Rond 16.00 uur zal er een kruidenworkshop gegeven worden (tel. 6713847). Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Crafted by Angel op 5149424 of kijk op www.facebook.com/craftedbyangel

‘It takes two’

Op 15 november is de opening van de expositie ‘It takes two’ van de Curaçaose kunstenaars Marjon Wegman en Rien te Hennepe in het Residence Inn hotel te Paramaribo. De expositie bestaat uit keramiek in combinatie met natuurlijke materialen en beelden van stenen van de Tafelberg, waaronder een aantal geluidsbeelden. De expositie wordt mede mogelijk gemaakt door Icana (www.icananv.com), gespecialiseerd in inheemse kunst en handwerk. Het bedrijf werkt nauw samen met allerlei etnische groepen, zoals de marons. Hun doel is aan te tonen dat alles, wat dan ook, met natuurlijke materialen te maken is. Ook bescherming van het Surinaamse eco-systeem staat hoog in het vaandel. De expositie duurt van 15 tot 20 november.

Kerstmarkt

Van 09.00 - 14.00 uur is 23 november de jaarlijkse kerstmarkt bij Landhuis Bloemhof met lokaal vervaardigde cadeautjes in kerstsfeer.

Nieuws op cultureel gebied? Stuurt u uw info zo spoedig mogelijk naar agenda.cultuur@gmail.com

Alice Munro wint Nobelprijs voor Literatuur

Door het alledaagse heen kijken

Al jaren hoopten haar talloze fans dat ze de Nobelprijs voor Literatuur zou krijgen. Jaar in jaar uit was het mis-poes. Dit jaar was het raak. De Zweedse selectiecommissie besloot Alice Munro de prijs te geven. Het is de 13e keer dat de keus op een vrouw viel. Mannen ontvingen de prijs ruim acht maal zo vaak.

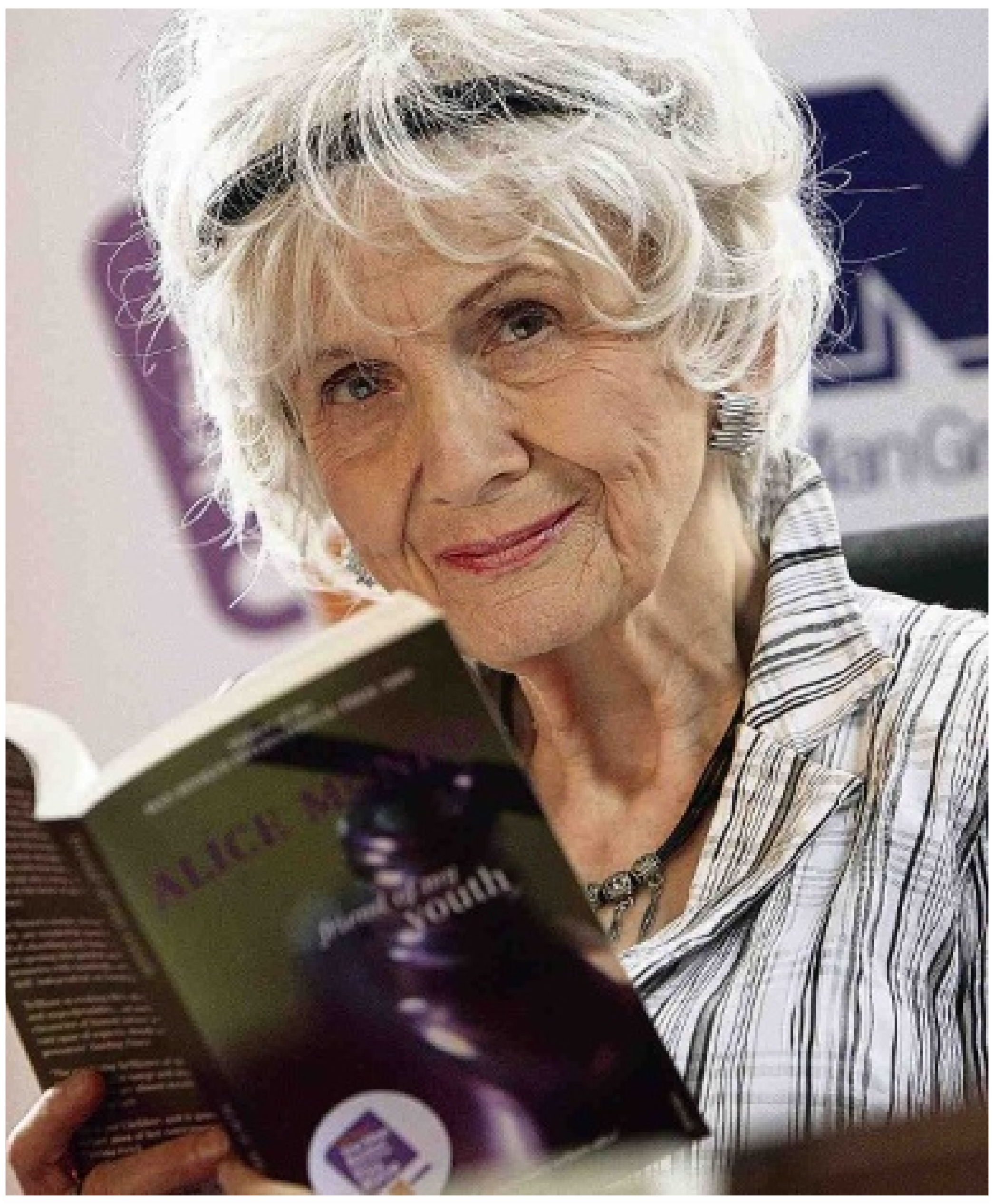

De 82-jarige Alice Munro kan wegens haar gezondheid de Nobelprijs voor de Literatuur niet persoonlijk op 10 december in Stockholm in ontvangst nemen. De foto werd vier jaar geleden genomen in Dublin, Ierland. Foto AFP

Tekst: Brede Kristensen

Alice Munro (1931) is een Canadese die verhalen schrijft. Daarmee begon ze in haar jeugd en ze is er nooit mee opgehouden. Kortgeleden liet ze weten niet meer de energie te hebben om te schrijven, maar toen ze hoorde dat ze de Nobelprijs had ontvangen zei ze in een interview dat ze verbaasd was hoeveel energie haar dit gaf. Dus, wie weet gaat ze toch weer schrijven. Inmiddels 82 maakt ze de indruk een uitzonderlijk levenslustige, energieke, inspirerende en bovendien charmante persoon te zijn. Ik kan me voorstellen dat ze in Canada een beroemdheid is. Gelukkig is haar werk reeds in veel talen vertaald, ook in het Nederlands.

Om de Nobelprijs te krijgen moet je kennelijk dichter zijn of auteur van dikke romans. Verhalenvertellers worden vreemd genoeg literair nooit helemaal voor vol aangezien. Alsof ze zijn blijven steken in vingeroefeningen. Met deze Nobelprijs wordt dit vooroordeel hopelijk uit de weg geruimd. Het mag misschien wemelen van middelmatige verhalenvertellers, Munro is fantastisch. Overigens waagde ze zich eenmaal aan een project dat wel haar enige roman wordt genoemd: Lives of Girls and Women. In feite een verzameling half-autobiografische verhalen over haar jeugd op een boerderij in Canada.

Alledaagse zorgen met scherpe kantjes

Munro werd op een boerderij geboren, op het platteland van Ottawa, waar ze ook opgroeide. De meeste van haar verhalen spelen zich daar af, in dorpjes en kleine provinciaalse stadjes, geïsoleerd ergens in de bossen van het dunbevolkte Canada. Haar verhalen gaan over alledaagse zorgen met veel scherpe kantjes, over wanhopig stemmende ambities, overleven in grauwheid, wakker worden uit morele slaaptoestanden en uiteraard over de iedereen bekende universele wenspatronen die de vader zijn van liefde en ontrouw. Op verrassende en meestal geestige wijze blijken haar verhalen altijd uit te lopen op een inzicht dat het leven verdiept, vaak in de vorm van een existentiële keus die iemand niet meer kan ontlopen.

Wat maakt Alice Munro zo uitzonderlijk? Ze wordt continu met Anton Tsjechov (1860-1904) vergeleken, deze Russische verhalenverteller van wereldfaam. "Alice Munro, de Canadese Tsjechov." Als je deze beide auteurs met elkaar vergelijkt ontdek je inderdaad veel overeenkomsten, maar ook een belangrijk verschil. De grootste overeenkomst is dat beide het liefst over gewone dingen en gewone mensen schrijven en dat zodanig weten te doen dat het gewone fascinerend wordt, zonder dat er ook maar een zweem van magisch realisme aan te pas komt. Munro doet niet onder voor Tsjechov wat betreft haar vermogen in enkele zinnen een hele wereld op te roepen, zodat meer woorden volstrekt overbodig zijn en de vraag zich aan je opdringt waarom het nodig is een dikke roman te schrijven.

Over een ouder wordende vrouw schrijft ze: "Ze had nog steeds die lichte aarzeling en die lichtheid, alsof het leven nog voor haar moest beginnen." (Dear Life) In een ander verhaal draaien vier vrouwen om een stervende man heen. Een van hen heeft zoiets nog nooit meegemaakt. Ze begint zich bewust te worden "van de sfeer van dood in het huis, die sterker werd naarmate je dichter bij zijn kamer kwam, waarvan hij het middelpunt was, zoals de hostie die de katholieken in een kastje bewaarden dat ze zo gedenkwaardig de 'tabernakel' noemden." (Too much Happiness)

Beide auteurs hebben een hekel aan hyperbolen, extremiteiten, absurditeiten en het Guinness Book of Records. Tenminste ik ga er vanuit dat Tsjechov daaraan een hekel zou hebben, indien dat record-obsessie-boek er ook al in zijn tijd zou zijn. Beide schrijvers zijn heerlijk pretentieloos en laten zien dat wat er ook gebeurt, er in wezen (de term 'in wezen' is hier op zijn plaats) nooit iets gebeurt. Beide houden ervan iets te zeggen zonder het te zeggen. De zeggingskracht van het niet-gezegde is in hun werk vaak fenomenaal. Als ze zich bij gelegenheid toch laten verleiden een inzicht expliciet te formuleren, kan het allemaal weleens een beetje banaal klinken. De spanning ebt weg en de lezer vraagt zich af op wat voor een niemendalletje die grote Tsjechov, of die grote Munro hem nu aan het trakteren is. Maar laat de lezer zich niet vergissen, zelfs Tsjechov's niemendalletjes hebben hun charme, terwijl ze tevens, zoals ook de verhalen van Munro, de meedogenloze uitzichtloosheid van de menselijke conditie aan het licht brengen.

Ik bedoel dit. Munro schrijft in een van haar verhalen over een ouder wordende dame die niet meer zo zeker van haar geheugen is. Ze wil zich laten onderzoeken door een arts die daar verstand van heeft. Die woont in een dorp zo'n 70 kilometer van haar vandaan. Het kost haar moeite hem in dat dorp te vinden. Ze observeert de mensen in dit voor haar onbekende dorp. Ja, observeren doet Munro als de beste en ze laat bijna al haar personages van alles en nog wat observeren, zodat je een glashelder beeld krijgt van de omgeving waarin ze zich bevinden. De hoofdpersoon, deze ouder wordende vrouw met een suffige man die thuis is gebleven, ziet een man en een vrouw op straat met elkaar in gesprek. Ze ziet dat hun gesprek levendig is en dat ze aardig voor elkaar zijn en dus concludeert ze dat ze niet met elkaar getrouwd zijn. Even licht haar eigen situatie op, maar dan begint de duisternis definitief te vallen. (Dear Life)

Munro bezit een gave om emoties en grenssituaties te beschrijven zonder ook maar een moment sentimenteel te worden. Ze toont een betrokkenheid als van een dierbare en wijze vriendin die accepteert dat iemand dit of dat is overkomen en begrijpt waarom hij zus of zo heeft gereageerd of iets niet kan wat eigenlijk wel zou moeten kunnen.

Wat de tijd betreft, gedragen mensen zich in haar verhalen als een jojo: ze doen hun uiterste best het onvermijdelijke uit te stellen, terwijl ze even later op de dingen vooruit lopen. Het is hollen of stilstaan. Even wachten. Straks misschien. En dan plotseling valt de fatale brief toch in de bus. Een ander neemt een beslissing voor haar en maakt haar tot de verliezende partij. Of ze neemt actie, te vroeg en vist achter het net. En dat niet alleen. Munro zelf als auteur is telkens in gevecht met de tijd. Soms draait ze als het ware om de dingen heen om de tijd zijn werk te kunnen laten doen, wetend dat 'things turn out'. Al schrijvende zoekt ze naar situaties in het altijd complexe bestaan waarin het verrassende kan doorbreken. Ineens komt een andere zijde van iemands grijze persoonlijkheid aan het licht, positief of negatief. Of ineens is er die situatie waarin een inzicht doorbreekt. Het bos is niet zomaar een bos om lekker in te wandelen, om te gebruiken om bomen te hakken of bessen te plukken, het is een ondoorgrondelijke plaats waar je van alles kan overkomen, zoals verdwalen of je enkel breken en gevaar lopen niet meer verder te kunnen terwijl de sneeuw valt en het kouder wordt. Op zulke momenten dringt zich dit andere woord aan de hoofdpersoon Roy op: woud, oerwoud. En je voelt dat de ontdekking van dit woord zijn hele wereld in een ander licht zet. (Too much Happiness)

Meestal laat Munro haar personages de dingen eerst van één kant bekijken. Later worden ze zich bewust van andere dimensies van het bestaan. Met het klimmen der jaren verdiept onze waarneming, inclusief onze herinnerde waarneming van wat vroeger gebeurde. We leren te relativeren en Munro ziet kans dat relativeringsproces zowel serieus als geestig te beschrijven. Misschien leven we zo lang om meer en beter te kunnen zien, alhoewel dat niet betekent dat we ook meer begrijpen. Misschien juist het tegenovergestelde. We zien meer en begrijpen minder. Onze waarneming verandert, zoals ook de beleving van ons 'zelf'. Soms vragen we ons af hoe en wie wij zouden zijn indien dit of dat gebeurd was of indien we een andere beslissing hadden genomen of als we ons voorstellen wat het betekent te sterven. Zulke momenten van reflectie hebben een verrassende invloed op ons zelfbeeld en dus op onze existentie. Bijna worden we een ander. De bundel 'Dear Life' (wat een merkwaardig multi-interpretabele titel) is er vol van.

Daarmee is ook meteen gezegd wat haar van Tsjechov onderscheidt. Tsjechov schrijft het liefst over voorvallen en hoe mensen op voorvallen reageren. Zijn personages blijven meestal een beetje mistig. Bij Munro worden voorvallen juist gebruikt om iets over iemand te zeggen. Munro is niet echt in voorvallen geïnteresseerd. Ze wil iets over personen zeggen. Daarom is het verloop van de tijd zo belangrijk voor haar. Bijna al haar verhalen beslaan een vrij langdurig tijdsverloop. Zo zien wij iemand zich ontwikkelen. Daarom gaat het bij haar. Vandaar dat haar verhalen eigenlijk ingedikte romans zijn. Je kunt ze ook niet zomaar achter elkaar als verhalen lezen. Je maakt kennis met doodgewone en toch aparte mensen, hun persoonlijke ontwikkeling, hun levensverhaal. Altijd vele malen complexer dan je op het eerste gezicht zou denken. Meestal vreselijk geloofwaardig. Terwijl ik voor deze gelegenheid haar laatste bundel las (Dear Life, 2012), merkte ik dat ik na bijna ieder verhaal even op adem moest komen, moest verwerken wat ik had gelezen, of beter: moest verwerken wat ik had meegemaakt.

Vroeger toen ze nog weinig internationale bekendheid had, werd van Munro gezegd: een weinig of niet bereisde auteur van lokale verhalen, leuk geschreven met informatie over lokale tradities, een auteur die de Canadese plattelandtraditie in stand houdt en de lezer begripvol over zijn culturele bolletje aait. Vergeet het maar. Ze heeft heel wat anders voor de lezer in petto. Ze is door en door universeel. Ze kijkt door het gewone, alledaagse heen en ziet de raadselachtige mens, ziet mij.

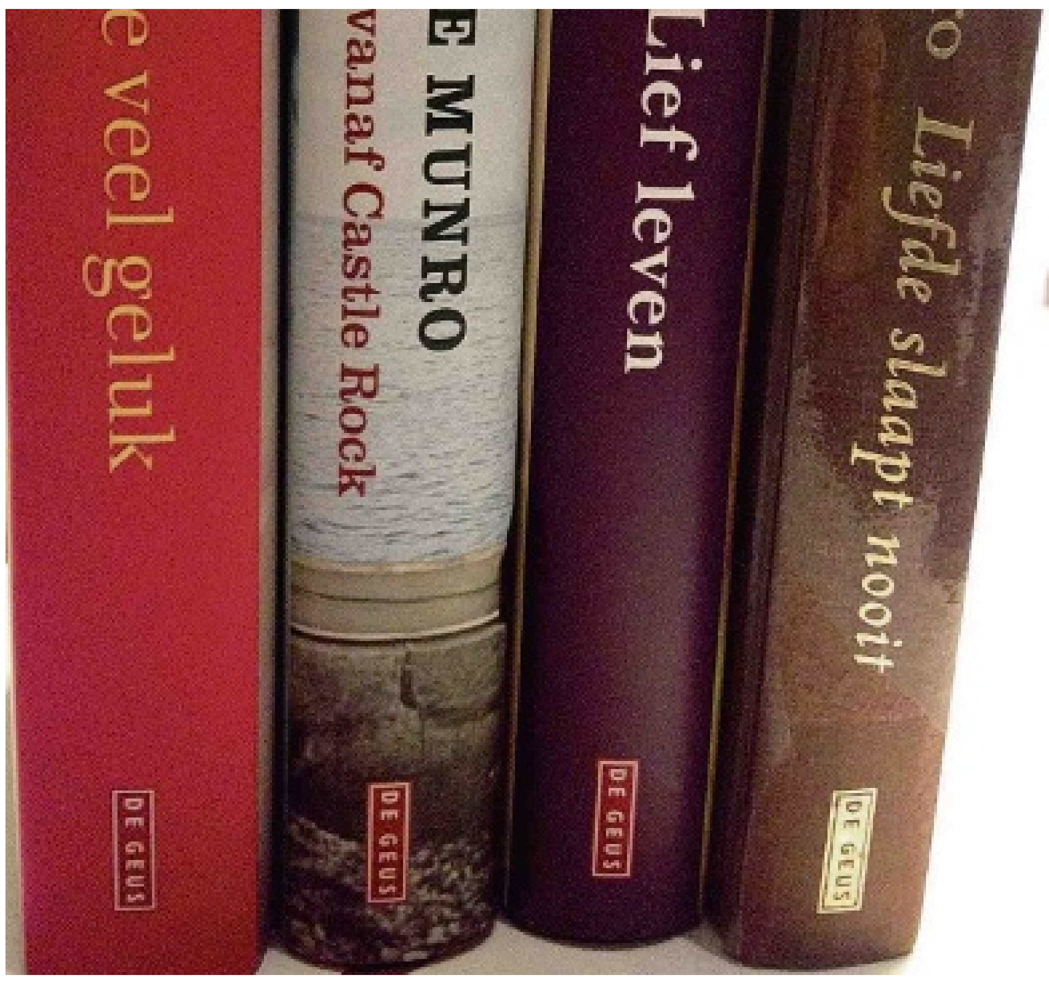

De verkoopcijfers van de boeken van Alice Munro schieten omhoog sinds ze de Nobelprijs heeft gekregen. In Nederland staat 'Te Veel Geluk' momenteel hoog in de verkooplijsten.

Boektitels

Alice Munro publiceerde onder meer: Lives of Girls and Women (1971); Who Do You Think You Are? (1978); The Moons of Jupiter (1982); Runaway (2004), The View from Castle Rock (2006);Too Much Happiness (2009; Nederlandse vertaling: Te veel geluk, 2013). Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage (2001) vormde de basis voor de film Away from Her van 2006, met Sarah Polley als regisseur. Recent verscheen Dear Life (2012; Nederlandse vertaling: Lief leven, 2013).

Letra

Donna Tartt

Donna Tartt werd 20 jaar geleden wereldberoemd met haar debuut 'De verborgen geschiedenis', dat overal ter wereld werd verslonden. Een literaire thriller met een filosofische dimensie. Tien jaar later volgde haar tweede roman. Niet echt een succes. Nu, weer 10 jaar later, verschijnt 'Het Puttertje', (In het Engels The Goldfinch, maar de Nederlandse vertaling had de wereldprimeur), over een jongetje, Theo Decker, dat een bomaanslag in een museum meemaakt en onder het puin het beroemde schilderijtje van Carel Fabritius vindt. Hij neemt het stiekem mee, een daad met een heel lange staart. Het boek van 900 pagina's gaat over die staart. In haar romans staan jonge mensen centraal met een nog niet goed ontwikkeld moreel besef. Hier ook. De reacties

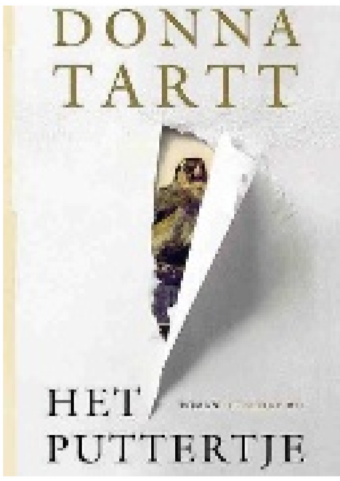

op het boek zijn erg verdeeld. Sommige prijzen het de hemel in en vergelijken het met haar debuut. Andere vinden het vreselijk langdradig en vaak vergezocht. Het puttertje, ofwel de distelvink, is een klein vogeltje. Het zit vast aan een ketting. De schrijfster werd gevraagd of ze zich in dat vogeltje herkent. "Ja, maar dat geldt voor iedereen. Dat is het mooie van dat schilderij en waarschijnlijk ook de reden waarom het aanspreekt: het gaat over de menselijke conditie. We kunnen nog zo hoog vliegen, maar die ketting, onze sterfelijkheid, torsen we altijd met ons mee." (NRC-interview 27-09-2013).

Joke van Leeuwen

Voor haar roman 'Feest van het begin' ontving Joke van Leeuwen deze week de AKO Literatuurprijs. Een aristocratische non, Berthe, keert terug naar haar inmiddels verlaten ouderlijke huis en besluit daklozen onderdak te bieden. Het verhaal speelt zich af ten tijde van de Franse Revolutie. Een musicerend groepje vrouwen vertegenwoordigt de nieuwe maatschappelijke idealen die door het geweld van een revolutie worden overschaduwd. Voor Berthe is de revolutie bovenal een 'vrolijke kracht' die om melodieën vraagt die 'in de hersens van de mensen blijven rondzoemen'. Als ze tenslotte haar beschermelinge en vriendin als vrijheidssymbool op een revolutionair schilderij herkent, betreurt Berthe het dat zij als een halfnaakte deerne staat afgebeeld, 'en niet als een moeder of een wijze oude vrouw'. 'Feest van het begin' stelt 'universele vragen over waarheid en schoonheid' zei jury-voorzitter Patrick Jansens die over een 'verfijnde historische roman' sprak. In haar dankwoord uitte Joke van Leeuwen nogmaals haar frustratie bij het traditionele tellen van Vlamingen en Nederlanders op tip- en toplijsten van literaire prijzen. Joke van Leeuwen, in Antwerpen woonachtig, ontving eerder de Constantijn Huygensprijs.

Ars Poëtica

Er zijn van die mensen die

Er zijn van die mensen die bedrevener zijn in leven.
In en om hen heen heerst orde.
Voor alles hebben zij een manier en het juiste antwoord.

Zij raden onmiddellijk wie wie, wie met wie,
met welk doel, waarheen.

Stempelen unieke waarheden af,
gooien overbodige feiten in de versnipperaar,
en stoppen onbekende personen
in op voorhand voor hen bestemde ringbanden.

Denken zo veel als de moeite waard is,
en geen ogenblik langer,
want achter dat ogenblik loert de twijfel.

En als ze uit hun bestaan worden ontslagen,
verlaten ze hun post
door de aangegeven deur.

Soms benijd ik hen
- gelukkig gaat dat ook weer over.

Wisława Szymborska, Zo is het genoeg (2013)

Huntu Kòrsou

‘Dienstbaarheid als service’ (6)

‘Dare to wear a beard’. Deze leuze bent u waarschijnijk meerdere malen tegengekomen in de kranten. Niet zo verwonderlijk, want het gaat om één van de bekendste jaarlijkse goede doelen-projecten van Rotary Club Willemstad (RCW), waarbij de mannelijke leden een maand lang hun baard moeten laten staan.

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

De Dare to wear a beard-actie van de Rotary Club eerder dit jaar.

Met deze ludieke actie haalt RCW geld op voor initiatieven die bijdragen aan een ‘better quality of life’. Eén van deze was ‘Het Savaanhuis’ dat kinderen met een autistische spectrumstoornis en sociaal-emotionele problemen ondersteunt. Verder was dit jaar Pro Vista aan de beurt dat kon rekenen op steun, waardoor speciale braillemachines en computers konden worden aangeschaft.

Dit zijn verschillende activiteiten die RCW onderneemt om ons eiland sprankelender te maken. Eén van de leden die ik spreek is Pamela Nas-Winkel en zij verwoordt de missie van RCW: “We serve the community waar nodig.” De service club is tien jaar geleden opgericht en telt inmiddels 35 leden. Franco Diaz, die tot half juni de voorzitter was, vult haar aan: “De kracht van RCW is dat wij onze expertise inzetten voor de samenleving. Hierbij is diversiteit, leden met verschillende achtergrond van arts tot bankier en samenwerken aan een gemeenschappelijk doel van belang.”

Een belangrijk thema waarop deze jonge service club zich richt is ‘kinderen’. “Want zij zijn onze toekomst en zullen straks de touwtjes in handen hebben”, geeft oud-voorzitter Anthony Da Costa Gomez aan. “Zo hebben wij een doorstroomhuis van het opvangtehuis Kas Bruder Pius helemaal opgeknapt.” Dit is een opvang voor tienermoeders en het doorstroomhuis zorgt ervoor dat moeders, die thuis niet meer welkom zijn, voor een bepaalde tijd worden opgevangen totdat zij op eigen benen staan en verder met hun kind zelfstandig kunnen wonen. Dit creëert een betere omgeving voor deze jonge vrouwen, hoe klein dan ook.”

Een recent project waarmee RCW afgelopen juni weer is begonnen, is de Rotary Youth Leadership Award (Ryla). Een weekend lang krijgen veertig jongeren tussen de veertien en achttien jaar oud, leiderschapstrainingmet als doel jonge dynamische leiders te ontwikkelen voor de sameleving. Dit is het vierde jaar dat dit evenement plaatsvindt. Diaz legt uit: “Ryla is een wereldwijd project waaraan honderden jongeren van middelbare scholen meedoen. Zij worden geselecteerd door hun school vanwege hun bijzondere prestaties.” Dit project zoekt dus naar onze potentiële en sterke leiders die straks aan ‘het roer’ staan.

Dat hun initiatieven bijdragen aan een ‘better quality of life’ beamen alle leden. Nas-Winkel: “Met onze fundraising van Arte Bèbè bijvoorbeeld ondersteunen wij naschoolse opvang voor kansarme kinderen. Op deze manier verzachten wij de vrijwel uitzichtloze situatie waarin deze kinderen zich bevinden.”

Wat betreft mijn vraag over manieren voor het verankeren van duurzame ontwikkeling in onze gemeenschap legt Da Costa Gomez uit: “Momenteel heeft de overheid het moeilijk vanwege alle bezuinigingen. Amfo stopt nu, maar wij als service club gaan door met onze projecten.” En zo geeft RCW vorm aan haar dienstbaarheid als service, wat van onschatbare waarde is voor een ‘happy community’, ons Dushi Kòrsou.

Meer informatie: www.rotaryclubwillemstad.org

Huntu Kòrsou

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een ‘better quality of life’ op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Sinterklaas

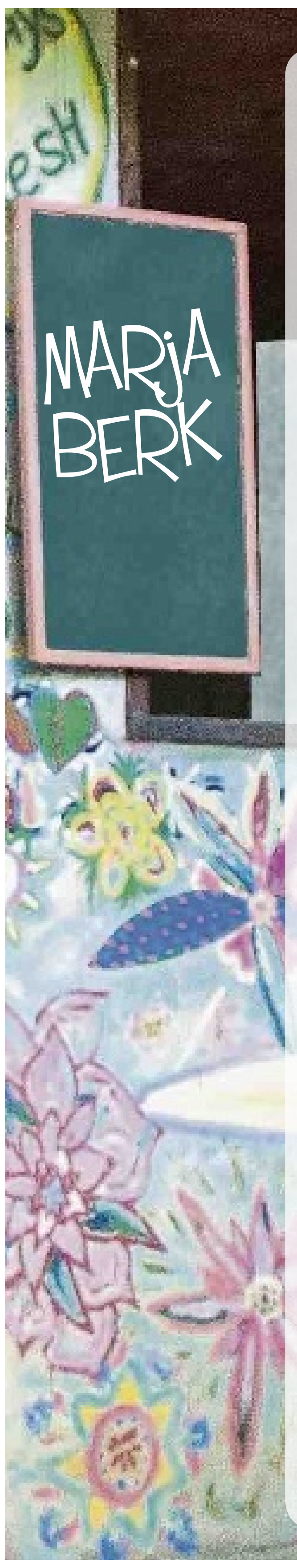

“Als je niet luistert, vertel ik het aan Sinterklaas!” Staande, mét schoenen, laat ik me als een speer van de nieuwe bank zakken. Het was een paar dagen voor het grote feest, maar wat ik mijn moeder nooit heb verteld is dat ik expres op die bank ben gaan staan. Ik wist dat het niet mocht en dat ik op mijn donder zou krijgen, maar dat was nou juist de reden van deze ‘rebelse’ daad. Zodat ik kon laten zien hoe gehoorzaam ik eigenlijk wel was. Hij, die grote kindervriend, zou dat zien en me voor die gehoorzaamheid belonen met de mooiste cadeaus. Ik was een jaar of vijf, denk ik. Waaruit wel weer blijkt dat ook kinderen meer dan geraffineerd kunnen handelen. Ik heb me destijds overigens afgevraagd waarom Sinterklaas er altijd anders uitzag. Op één van die feesten kwam Sinterklaas bij onze familie op bezoek. Hij droeg een lichtrode tabberd en zijn baard was wel een meter lang. Ik kan me herinneren dat ik dacht: “Hier klopt iets niet.” Kinderen zijn niet helemaal achterlijk, maar verdwalen maar al te graag in een fantasiewereld, al dan niet opgelegd. Maar er klopte inderdaad iets niet. Diezelfde middag had ik hem namelijk zien lopen in de straat. Donkerrode tabberd, andere schoenen en een véél kortere baard. Dit exemplaar was ook iets kleiner dan de bisschop die ‘s avonds bij ons op bezoek kwam. De opmerkzaamheid van een kind gaat nog iets verder, want tijdens dat bezoek werd de oude man door twee zwarte pieten begeleid. Door de maillot echter schenen twee witte benen waaruit blijkt dat de kwaliteit van maillots destijds niet al te best was. Ik keek, ik constateerde maar zei niets. Want straks zou ik die cadeaus niet krijgen die één van die pieten in de grote zak bij zich droeg en ik paste voor zo’n grote teleurstelling. Sinterklaas heeft mij altijd ruim bedeeld, met dank aan mijn ouders, maar tegen de tijd dat ik zeven was, begon mijn geloof af te nemen. Met rasse schreden, overigens. Daarna werden er lootjes getrokken, surprises verplicht gesteld en gedichten geschreven, maar de lol was er niet minder om. Ik bewaar de beste herinneringen aan die tijd. Sinterklaasliedjes zingen en in opperste spanning het moment afwachten dat er op de deur werd geramd. Dan ging ineens de slaapkamerdeur open en werd er door een handschoen, met mooi afgewerkt randje (waarom let een kind op zo’n detail?) handenvol pepernoten de kamer ingeslingerd. Hoe die noten ineens uit de slaapkamer kwamen? Géén idee, daar stond ik niet bij stil want ik was en had het veel te druk. Toen er ooit een kledingstuk in de zak zat dat niet bleek te passen, zei mijn moeder met een onschuldig gezicht: “Oh, dan moet ik Sinterklaas vragen het even te ruilen!”

“Oh ja?”, dacht ik nog, “hoe wou je dat doen? Hij gaat morgen weer naar Spanje, dus dan mag je wel opschieten.” Maar ik hield me stil. Ik heb nooit geweten wat er jaren later in het kleine hoofdje van mijn dochter omging. Ik heb er simpelweg nooit naar gevraagd. Maar toen ik haar eens op school met knalrode wangetjes zag staan, zingend en wapperend met haar versierde toiletrolletje, in afwachting van de Goedheiligman, sprongen de tranen van ontroering in mijn ogen. Kijk dat nou, dat kleine meisje met blonde staartjes, dikke trui met bijpassende beenwarmertjes. Verwachtingsvol smoeltje. Ondanks alle huidige discussies had ik mijn geloof én het hare niet willen missen. Voor geen prijs!

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Deel van een raam; 5. persoonlijk vnw.; 8. doordringen; 13. gaffel; 14. glooiing; 16. Bijbelse figuur; 17. Spaanse uitroep; 18. withandgibbon; 19. dwaas; 21. modegek; 22. vlies op wijn of bier; 25. diefstal; 27. metalen staaf; 28. ergo; 30. beroep; 32. smart; 33. behoeftigheid; 35. gecondenseerde waterdamp; 37. reeds; 38. kruisopschrift; 39. tweetenige luiaard; 40. monnikskleed; 41. intrige; 43. deel van een etmaal; 45. onstuimig; 47. Arabische titel; 49. gelofte; 50. de lucht betreffend; 52. maal; 54. bootje; 56. gegroet; 58. nachtvogel; 60. gereedschap; 61. nieuw; 63. omlaag; 65. plompweg; 67. koninklijke aanspreektitel; 68. benodigdheden; 69. vermogend; 70. leefregel.

VERTICAAL:
1. Gebogen; 2. olie (Eng.); 3. zeedier; 4. keurmerk; 5. scharnier van een hengsel; 6. oude lengtemaat; 7. insect; 9. rund; 10. bindbies; 11. tijdperk; 12. Atlantisch bondgenootschap; 14. gedwee; 15. van de; 18. stuk hout; 20. Grieks eiland; 23. proefuitvoering; 24. vlakgom; 26. tegen de vlakte duwen; 27. wielerterm; 28. bridgewedstrijd; 29. kenmerkende muzikale eigenschap van een popgroep; 31. tweevoud; 32. doek; 33. papegaai; 34. slot; 36. breed; 42. verandering; 44. domoor; 46. spot; 48. mannelijk dier; 50. vis; 51. het zingen; 53. deel van het skelet; 54. geschil; 55. ovenkrabber; 57. dieren op een boerderij; 59. tod; 60. ambacht; 62. roem; 64. muzieknoot; 66. getijde; 67. muzieknoot.

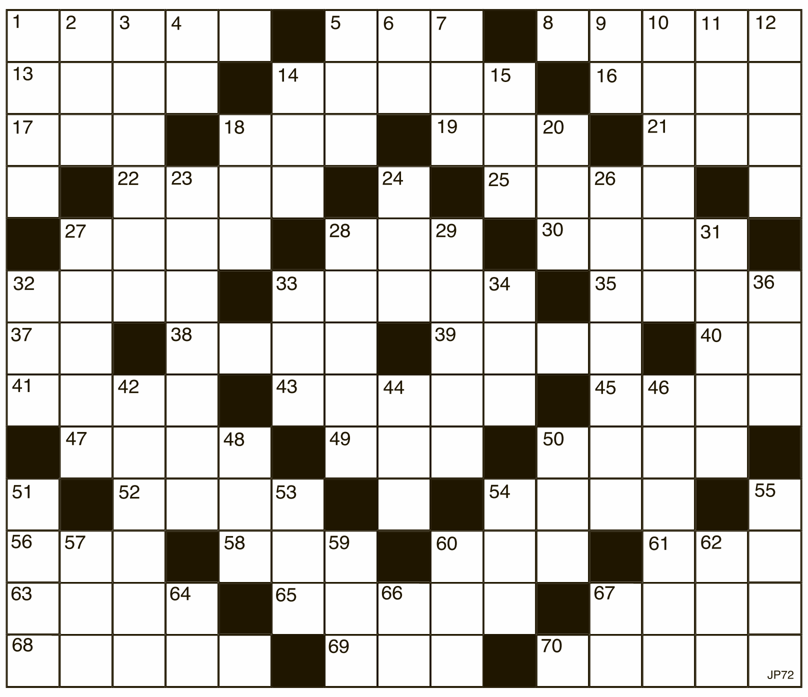

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Thea van der Kuyp
Seroe Biento 2-J
Aruba

Loek de Jong
Kaya Energia 9
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

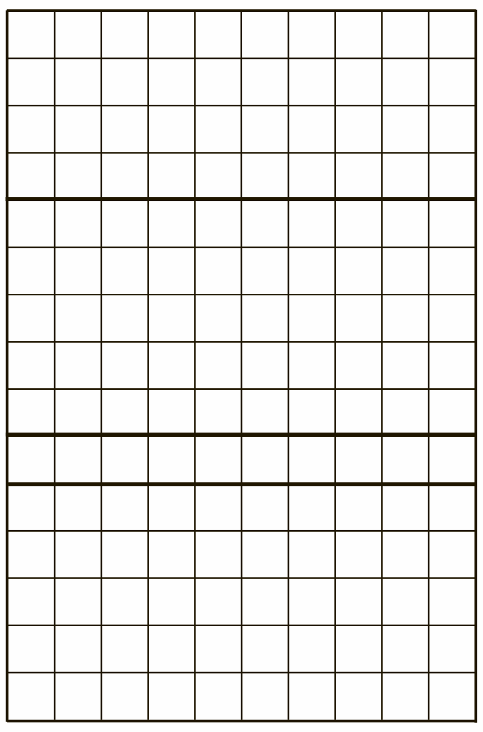

1. Trektuig, staat v.d. USA, omslachtigheid;
2. boerenplaats, handvat, rijgsnoer;
3. insecteneter, platte steen, toom;
4. opschik, spotfiguur, lezing;
5. deurstijl, trottoir, stijloefening;
6. wagenvracht, grondvlak, lofwaardig;
7. flink, rijtuig, kledingstuk;
8. wijnsoort, olifantssnuit, invoer;
9. zoom, geneesmiddel, klemtoon;
10. tijdelijk gebruik, afgemat, inborst.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

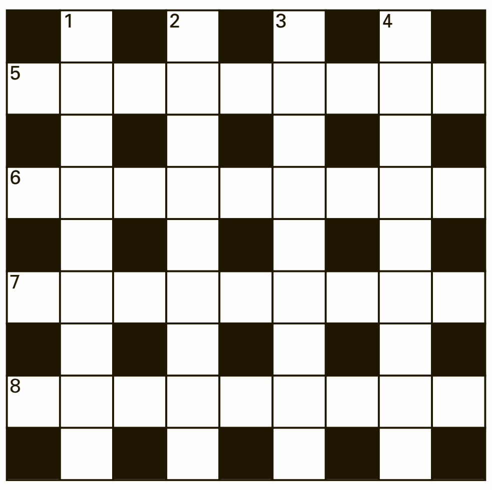

Horizontaal:
5. Blik van een slager (7); Onweerachtig (8);
6. Maakt de commercie belachelijk (4); Een ode aan de stuff is ontoegankelijk (8);
7. Landvoogd voor een insect (6); Maakt van een redenaar weer een uitblinker (8);
8. Vrouwelijk deel van een huis (7); Een groot aantal mensen kunnen hebben (5).

Verticaal:
1. Wedstrijd tussen geliefden? (8); Toekomstige onderwijzer (3);
2. Product van een aap (8); Laat je horen in de groei! (4);
3. Plaatje van mij voor de communicatie (5); Houdt een leegloper bezig (7);
4. Schijnen verheffend te zijn (7); Rijzen te voet (5).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

R	O	T	A	V	E	L	E	K	A	R	I	M
G	G	K	D	M	I	T	R	Z	L	E	M	O
I	N	A	N	IJ	K	M	U	A	P	A	M	P
D	I	A	A	W	E	U	T	E	A	R	U	N
A	L	Z	M	Z	R	I	N	N	E	A	U	O
N	E	T	P	T	N	E	E	I	E	T	N	R
E	T	R	E	A	T	G	G	R	E	G	N	B
G	N	U	L	K	N	R	U	T	O	M	E	G
L	E	U	K	A	E	B	O	O	E	T	G	N
O	W	B	A	B	F	N	W	X	J	O	N	I
B	M	N	R	IJ	E	U	I	F	K	O	E	T
S	O	E	R	G	A	C	A	O	O	N	R	S
O	H	H	T	P	A	G	I	R	H	D	B	A
L	C	H	G	A	R	S	T	D	D	R	T	L
S	C	A	N	E	N	E	H	T	A	A	I	E
E	D	S	B	E	E	N	N	O	B	A	U	B

Aardnoot
Abonnee
Athene
Badhokje
Belastingbron
Bergaf
Buurtzaak
Dagpauwoog
Echtgenote
Eiker
Elevator
Genadig
Herbergier
Iepen
Immuun
Katzwijm
Klepmand
Lanital
Losbol
Mexicaans
Mirakel
Omwenteling
Onaangenaam
Oxford
Schrijfbureau
Uitbrengen
Zuurte

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

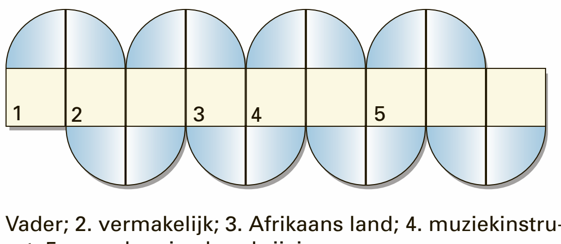

1. Vader; 2. vermakelijk; 3. Afrikaans land; 4. muziekinstrument; 5. nauwkeurige beschrijving.

© Puzzelland/131102

SUDOKU

		9			6			
7			9			8	1	2
			7	3		4		
		1			4		5	8
	2	4		5		3		7
			6		7		4	
1						6	8	
2	5				1		3	
9			8	7				

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

7	5	2	1	9	6	8	4	3
3	9	6	5	4	8	2	1	7
1	8	4	3	7	2	9	5	6
5	7	1	8	2	3	6	9	4
6	2	9	4	5	7	1	3	8
4	3	8	9	6	1	5	7	2
2	1	3	7	8	9	4	6	5
9	6	5	2	3	4	7	8	1
8	4	7	6	1	5	3	2	9

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Zat; 4. nasibal; 10. neb; 13. aser; 15. forel; 16. eire; 17. gered; 19. fat; 20. opper; 21. puist; 23. afrit; 25. eg; 27. mac; 29. ree; 30. si; 31. beha; 33. hamei; 34. kelk; 36. na; 37. me; 38. va; 39. ge; 40. dunk; 42. micro; 43. koud; 45. as; 46. ode; 48. oir; 50. re; 51. smurf; 53. kleur; 55. staar; 57. opa; 59. liaan; 61. eraf; 62. ghana; 64. sits; 65. nar; 66. handsup; 67. dee. VERTICAAL: 1. Zagreb; 2. ase; 3. terp; 5. af; 6. soft; 7. ira; 8. beta; 9. al; 10. nipt; 11. ere; 12. bereik; 14. reuma; 16. epiek; 18. dia; 20. ore; 22. schemer; 24. frivool; 26. genus; 28. amice; 30. sleur; 32. han; 35. ego; 40. dansen; 41. komaf; 43. kruis; 44. deense; 47. dur; 49. iel; 51. saar; 52. fohn; 53. kans; 54. raid; 56. tra; 58. pad; 60. ate; 62. ga; 63. au. **Crypto-overlapper:** Horizontaal: 5. Slofdicht; 6. zopasdame; 7. slagerekt; 8. romanchet. Verticaal: 1. Slooploop; 2. afgangmat; 3. windirect; 4. themaker. **Anagram:** 1. nota-rotan-natron; 2. lies-salie-israël; 3. does-sonde-edison; 4. poel-polen-slopen; 5. plat-palet-placet; 6. krot-kroet-orkest; 7. egel-gesel-engels; 8. idee-dieet-diepte; 9. geer-serge-ergens; 10. reet-rente-regent. Gevraagd woord: NIESPOEDER **Woordzoeker:** HONING **Puzzelslang:** 1. Spon; 2. nakomer; 3. raaf; 4. familie; 5. eert˘ds. Het sleutelwoord luidde: SNORFIETS

Salade

In een warm klimaat zoals het onze kan een mens niet genoeg recepten voor rauwkostsalades hebben. Een rauwkostsalade is altijd fris en verkoelend. Rauwkost is perfect voor een balansdag. Hetzij om calorieën te minderen of om vlees tenminste 1 maal per week te laten staan.

Tekst: Miriam de Windt

Veel vitamine C is uiteraard te verwachten in een gerecht met veel rauwe groenten. U zou denken dat de vezels ook meer zouden zijn. 10 Procent van uw dagelijkse behoefte is toch nog wel een acceptabele hoeveelheid.

De fetakaas levert het merendeel van de vetten, verzadigde vetten en de kalk.
De hoeveelheid natrium (het zout) kan minder. Dit is afkomstig van de feta, de olijven en het zout in het recept. Zout kunt u altijd weglaten. Echter, wat is een Griekse salade zonder feta en olijven? Het zijn de karakteristieke ingrediënten voor deze rauwkostsalade, dus moeilijk weg te laten. Gedurende de rest van de dag dient u gerechten te nuttigen die weinig zout bevatten, zodat u niet de toegestane hoeveelheid per dag overschrijdt. Het wordt anders als u natriumbeperkte voeding moet eten. Dan wordt het voor u toch helaas een Griekse salade zonder feta en zonder olijven.

Olijven
Olijven zijn de vruchtjes van de olijfboom. De olijven worden gegeten en uit de pit en het vruchtvlees wordt olijfolie gewonnen. De olijf is nog steeds een van de belangrijkste landbouwproducten van sommige landen rond de Middellandse Zee. Olijven worden in zeer veel gerechten verwerkt, van salades tot pizza's en snacks.
Groene olijven zijn onrijp, zwarte olijven zijn de rijpe vruchten. Zwarte olijven zijn zachter. Er zijn ook verschillende soorten olijven. Kalamata-olijven zijn de grote zwarte olijven.

Olijven worden niet vers van de boom gegeten. Ze worden eerst een jaar lang in een zoutwaterbadje gelegd om de bittere smaak te verwijderen. Ook hier weer: vandaar het zout.
100 Gram olijven (20 à 25 stuks) bevatten ongeveer 2 gram zout; 1 olijfje bevat dan ongeveer 100 mg natrium.
In een streng natriumbeperkt dieet, zult u per dag maximaal 500 mg natrium mogen hebben. In een matig natriumbeperkt dieet 1000 mg.
U ziet nu zelf dat olijven uit den boze zijn in een natriumbeperkt voedingsregime. Want wat is 1 olijfje? Niemand eet slechts 1 olijfje. En helaas bestaan er geen natriumarme olijven. Indien u geen zout mag hebben, betekent het dat u dan jammergenoeg geen olijven kunt eten.

Feta
Feta is een authentieke Griekse witte kaas, gemaakt met schapen- of geitenmelk. Feta wordt gedurende minstens twee maanden gezouten en geconserveerd in een zoutoplossing. Vandaar het hoge gehalte aan zout.
Het wordt nog steeds gemaakt op oorspronkelijke wijze door schaapherders in mediterrane landen.
Feta is erkend door de Europese Unie als een traditioneel Grieks product. Alleen kaas die op traditionele wijze geproduceerd wordt in bepaalde delen van Griekenland en die gemaakt wordt van schapenmelk of een mengsel van schapenmelk en geitenmelk mag de naam 'feta' dragen. Het is zelfs verboden om een andere soort melk, melkpoeder, melkeiwitten en caseïne toe te voegen. Ook is het verboden om antibiotica, conserveermiddelen en kleurstof te gebruiken. Iedereen die geen koemelk verdraagt en wel schapenmelk en geitenmelk mag hebben, kan fetakaas gebruiken zonder bang te zijn voor resten koemelk.

In een mediterraan dieet...
Het mediterraan dieet is onder meer ontstaan in Griekenland. Veel groenten, gestoomd en rauw is onmisbaar in een mediterraan dieet. U doet er goed aan om op regelmatige basis rauwkostsalades te eten. Volgens adviezen van de voedings- en dieetleer, dient u bij elke maatijd te zorgen voor groente.
Deze Griekse salade is gemaakt met harde groenten. Salades van harde groentesoorten kunnen wat langer mee. U kunt 1 maal per dag deze salade maken (zonder de olijfolie en het citroensap, om te vermijden dat de groenten slap worden) en deze vaker op een dag te gebruiken. Wanneer u de salade gaat eten, kunt u wat citroensap en olie op uw bord toevoegen.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.

T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1 persoonsportie (gebaseerd op 4 personen per recept)

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	149/ 613	7%
Natrium	723 mg	36%
Eiwitten	5 g	5%
Kalk	123 mg	18%
Vetten	15 g	22%
IJzer	1.2 mg	8%
Verzadigde vetten	5 g	25%
Vitamine A	86 mcg	10%
Vitamine B1	0.07 mg	7%
Vitamine B2	0.11 mg	9%
Vitamine C	34 mg	49%
Cholesterol	22 mg	8%
Koolhydraten	7 g	3%
Voedingsvezels	2 g	10%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Griekse salade

Ingrediënten:
2 grote rijpe tomaten, in stukjes gesneden
1 kleine komkommer, in stukjes gesneden
1 groene paprika, zaden en zaadlijsten verwijderd, in dunne ringen gesneden
10 kalamata-olijven
1 rode ui, schoongemaakt en in dunne ringen gesneden
1 doosje verkruimelde feta
geraspte schil en het sap van 1/2 citroen
Griekse olijfolie
1 theelepel gedroogde oregano
grof gemalen zout

Bereidingswijze:
De tomaten met de komkommer, de paprika en de olijven in een schaal doen.
De uiringen en de helft van de feta en de ui door de salade scheppen.
De citroenrasp en het sap over de salade sprenkelen en de salade op smaak brengen met olijfolie, gedroogde oregano, en zout. De salade voorzichtig omscheppen en de rest van de feta erover strooien.

Voor 4 à 6 personen.

Eet smakelijk,
May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Villa Maria Pinot Noir, Marlborough, Nieuw-Zeeland

Druivensoort: Pinot Noir
Streek: Marlborough
Kleur: Robijnrood
Geur: Aardbeienjam en kruidnagel
Smaak: Aardbeienjam, licht mineralig, kruidig

Vanuit het mooie Nieuw-Zeeland komt deze bijzondere Pinot Noir van Villa Maria.
Op het koelere Zuid Eiland van Nieuw-Zeeland aan de noordzijde bevindt zich het unieke wijngebied Marlborough.
Door de koele nachten uitermate geschikt voor de druivenrassen Sauvignon Blanc en Pinot Noir.
Villa Maria maakt een zeer elegante Pinot Noir met een typische robijnrode kleur en een geur die direct verraadt dat het om een Pinot Noir gaat.
De smaken zijn het beste te omschrijven als aardbeienjam met lichte kruidige toon zoals nootmuskaat of kruidnagel met een frisse mineralige afdronk.
Ons advies is om de wijn flink terug te koelen in uw koelkast en hem te drinken rond de 10 graden Celsius. Zo blinkt hij uit in frisse fruittonen en is heerlijk dorstlessend en niet te versmaden. Kan zowel bij vis als bij vlees.

LICORES MADURO

Santé!
Erik van Kampen, sommelier

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Pinot Noir, oud en nieuw tegelijk

Vraag mij welke druif voor rode wijn mijn voorkeur geniet, en ik antwoord: Pinot Noir. Ze levert wijnen van een zeldzame fluweligheid, finesse, lichtheid en fijne fruitigheid. Die bovendien magistraal kunnen ouderen.

Tekst: Erik van Kampen

Van de Pinot Noir 'een van de oudste druivensoorten ter wereld' wordt gezegd dat ze als geen ander in staat is 'het terroir te vertalen'. In mensentaal: de minste verandering in de natuurlijke omgeving verandert ook de druif, en dus de wijn. In de Bourgondische Côte d'Or - Côte de Beaune en Côte de Nuits samen - krijg je uit vlak naast elkaar gelegen wijngaarden toch totaal verschillende wijnen. Je komt er zowel zeer gespierde Pinot Noirs tegen, gedomineerd door zwart fruit, als uiterst fragiele exemplaren, getypeerd door kleine rode vruchten. Het maakt van Pinot Noir een boeiende druif.
Maar, ze is moeilijk te telen. Ze is gevoelig voor rotting en heeft nood aan een koel klimaat.
En iedereen kent de risico's van een koel klimaat: er is niet altijd voldoende zon voor een optimale rijping, en er is meer kans op regen. Vandaar dat Pinot Noir niet altijd de schitterende wijnen oplevert waartoe ze in staat is. Ook niet in Bourgogne. Erger zelfs, wijnbouwers raakten daar zodanig in de ban van hun wereldwijde roem, dat ze het niet meer nodig achtten nog veel moeite te doen. Hebzucht speelde een rol. Wijnbouwers zagen de kans om méér wijnen onder het hetzelfde etiket te verkopen, gewoon door méér druiven te produceren. Maar zoiets leidt onvermijdelijk tot lagere kwaliteit. Logisch, want alle energie en voedsel voor de wijnstok moeten verdeeld worden over méér druiven, zodat elke druif apart minder geconcentreerd en aromatisch wordt. Dat kon zo niet langer blijven duren.
Al te veel Bourgognes waren flauw, zuur of net iets te overdreven zoet (door toevoeging van te veel suiker). De echte liefhebber van Pinot Noir haakte af.
Zeker omdat net in die periode enkele streken in de Nieuwe Wereld zich opwierpen als goede terroirs voor Pinot Noir. Vooral het noordelijk gelegen Oregon in de Verenigde Staten, en het zuiden van Nieuw-Zeeland vanaf Martinborough. Nieuw-Zeeland heeft sowieso al een gematigd klimaat en op het zuidelijk halfrond wordt het koeler naarmate je zuidelijker gaat.
Bereikten deze wijnen reeds de intensiteit van de echt grote bourgognes? Nee, daarvoor waren de stokken te jong en hadden de wijnbouwers nog te weinig ervaring met deze wispelturige druif. Maar de wijnen waren alvast fruitiger en geconcentreerder dan hun Franse tegenhangers. En goedkoper.
De Bourgondische wijnwereld, die aanvankelijk met veel minachting had neergekeken op deze nieuwkomers, schrok wakker. Vooral de jongere generatie was vastbesloten om aan te tonen dat hun streek wel degelijk het beste terroir van de wereld was voor Pinot Noir. Maar dan moest dat terroir ook in ere hersteld worden. Dat wil zeggen, geen gebruik van chemische middelen meer in de wijngaard en geen overproductie.
Binnen korte tijd slaagden ze erin om aan te tonen dat de Bourgondische versie van Pinot Noir evenwichtiger, eleganter en mineraliger kan zijn dan haar tegenhangers uit Nieuw-Zeeland en Oregon. Want zelfs in de koelere streken van de Nieuwe Wereld is het vrij warm voor Pinot Noir, wat zich vertaalde in overrijpheid, gebrek aan zuren en een teveel aan alcohol. Toch brak de Nieuwe Wereld door, maar vooral in de lagere prijssegmenten. Voor de echte liefhebber, op zoek naar complexe wijnen met evenwicht en finesse, leek de Nieuwe Wereld nog niet klaar.
Maar alles verandert voortdurend. Wanneer een bepaalde streek beter presteert, worden andere streken aangezet om een tandje bij te steken. Bourgogne herpakte zich pas wanneer er concurrentie uit de Nieuwe Wereld kwam. En nu Bourgogne opnieuw het hart van de wijnliefhebber veroverde, kwam de Nieuwe Wereld weer in actie. De ervaring met een moeilijke druif als Pinot Noir was intussen gegroeid, de stokken waren ouder, en er was koortsachtig gezocht naar de koelste terroirs. Men wilde immers ook complexe en elegante wijnen maken voor de hogere prijssegmenten, deels uit eerzucht, maar ook om economische redenen. In die segmenten staan de winstmarges minder onder druk.
Vooral Nieuw-Zeeland heeft zich nadrukkelijk geprofileerd als concurrent voor de Franse Pinot Noir. De aanplant is sterk gegroeid van 400 naar 4000 hectare, en ook de export groeide (van 300.000 liter in 2000 naar 3,6 miljoen liter in 2012).
Maar de concurrentiestrijd beperkt zich niet tot Frankrijk enerzijds en Nieuw-Zeeland en Oregon anderzijds. Duitsland en Oostenrijk, en koelere streken in Californië en Australië, mengen zich ook in de strijd om de door mij zo beminde Pinot Noir.
Tenslotte twee tips van mij om voortreffelijke Pinot Noir's te proeven met hun eigen bijzondere stijl:
Villa Maria Pinot Noir, Marlborough, Nieuw-Zeeland (Nieuwe wereld).
Marsannay Louis Latour, Côtes de Beaune, Bourgogne, Frankrijk (Oude Wereld).

À Votre Santé
Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

Arbeidsrecht

De intentie tot verlenging van de arbeidsovereenkomst

In een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van 12 maanden is opgenomen dat het bij naar tevredenheid functioneren van de werknemer de intentie is om de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd per einddatum om te zetten in een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. Wat is de juridische waarde van een dergelijke bepaling in de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd?

Tekst: William ten Veen

Vaak maak ik in de praktijk mee dat een dergelijke intentie-bepaling wordt opgenomen in de arbeidsovereenkomst omdat de werknemer anders niet overstapt naar de (nieuwe) werkgever. Veelal zal de werknemer een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd op eigen initiatief doen eindigen door deze zelf op te zeggen, om vervolgens 'in zee te gaan' met een nieuwe werkgever die veelal een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd wenst aan te gaan. De nieuwe werkgever zal eerst eens willen bekijken of de nieuwe werknemer binnen het team past en of deze aan de functie-vereisten kan voldoen. Kenmerkend voor een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd is dat deze van rechtswege eindigt (lees: automatisch) zonder dat voorafgaande toestemming van het ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn, sector Arbeid (voorheen: Directie Arbeidszaken) of ontbinding door het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao nodig is. In ons voorbeeld is naast de intentie-bepaling in de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd schriftelijk vastgelegd dat in geval van een omzetting naar een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd het jaarsalaris van de werknemer zal worden verhoogd met 10.000 gulden bruto per jaar.

Twee weken voor afloop van de arbeidsovereenkomst, krijgt de werknemer te horen dat de arbeidsovereenkomst niet wordt verlengd. De onderneming heeft last van de economische crisis en heeft te maken met tegenvallende resultaten, waarbij er zelfs op korte termijn een vermindering van het personeelsbestand zal worden nagestreefd. De werknemer is het met deze beslissing niet eens omdat er nooit enige op- of aanmerkingen zijn gemaakt op zijn functioneren en stapt naar de rechter om een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd af te dwingen.

De werknemer stelt zich in de gerechtelijke procedure op het standpunt dat hij vanaf de start een vast contract (lees: een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd) had moeten krijgen, maar dat was door omstandigheden niet door gegaan. De omzetting naar een vast contract zou volgens de werknemer bij een positieve uitslag op het naar tevredenheid functioneren slechts een formaliteit zijn. De rechter was het daar niet mee eens en wees de vordering van de werknemer af. Daar was de werknemer het op zijn beurt weer niet mee eens en ging in hoger beroep tegen de uitspraak van de rechter in eerste aanleg.

De rechters in hoger beroep ('het Hof') oordelen dat de werknemer op basis van de intentie-bepaling van de schriftelijke arbeidsovereenkomst geen aanspraak kan maken op een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd, omdat uit de bewoordingen van de arbeidsovereenkomst duidelijk bleek dat het slechts om een 'intentie' ging om tot omzetting naar een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd over te gaan. Het Hof oordeelt verder dat uit niets blijkt dat de intentie of toezegging afdwingbaar is.

Het bovenstaande kan anders zijn als in een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd bijvoorbeeld is opgenomen: 'Als partijen deze arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd verlengen, zal zulks geschieden voor onbepaalde tijd'', en de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd daadwerkelijk wordt verlengd en er vervolgens een discussie ontstaat of dat voor bepaalde of onbepaalde tijd zal zijn.
Al met al is het dus van belang voor zowel de werkgever als de werknemer om goed te beseffen welke bewoordingen er in een schriftelijke arbeidsovereenkomst worden opgenomen.

Mens & Werk

Mismanagement kost veel geld

Mismanagement betekent letterlijk: slecht beheer. Dit kan opzet zijn, maar meestal ligt het aan gebrek aan ervaring, expertise en kennis van zaken. Mismanagement komt voor in het bedrijfsleven, maar ook bij overheidsinstanties.

Tekst: Judice Ledeboer

Het is echter lastig om er achter te komen wat er werkelijk aan de hand is, want als bedrijven in het bedrijfsleven aan de afgrond staan laten de aandeelhouders het bedrijf failliet verklaren en als er bij overheidsinstanties zaken mis gaan wordt de verantwoordelijk minister vervangen en wast iedereen zijn handen in onschuld.

Het komt niet vaak voor dat besturen, leden van Raden van Bestuur, CEO's en directeur/eigenaren worden aangesproken op mismanagement. Men weet dat het zo is, men praat erover, maar daadwerkelijke acties en de 'schuldigen' aanpakken gebeurt zelden.
De crisis waarin we thans zitten vraagt om verantwoord ondernemerschap en beleid. Innovatief en kostenbewust ondernemen is soms onvoldoende om het hoofd boven water te houden. Het bewijs is te zien in het grote aantal bedrijven dat failliet is gegaan. Uit onderzoek naar de oorzaken van faillissementen scoort mismanagement nog altijd erg hoog. Het komt eigenlijk neer op slecht ondernemerschap. Mismanagement kan ook van toepassing zijn op een te optimistische verwachting over de slagingskans van de onderneming en de markt die het bedrijf bedient. Maar er worden ook vaak veel te hoge kosten gemaakt in relatie met de schaalgrootte van een bedrijf. Veel ondernemers hebben een blinde vlek en schatten hun product of dienst te hoog in. Zij reageren doorgaans ook niet tijdig op veranderde omstandigheden, waar we de laatste tijd lokaal en mondiaal mee te maken hebben.
Bij ondernemers is het struikelblok dikwijls de administratie. Ondanks talloze beschikbare (en eenvoudige) boekhoudprogramma's worstelen ondernemers nog vaak met de vraag hoe zij hun administratieve verplichtingen kunnen bijhouden en zelf zicht kunnen houden op inkomsten en uitgaven. Daarnaast worstelen starters vaak met de vraag: ga ik de administratie zelf doen of kan ik deze beter uitbesteden? En die laatste optie betekent natuurlijk weer een extra investering. Er wordt vaak gekozen voor het zelf doen en dan ontstaan de problemen. Want het ondernemen vraagt veel tijd en energie en de administratie is het stiefkindje. Hierdoor ontbreekt het ondernemers aan een actueel inzicht in hun financiële verplichtingen. Anders gezegd: zij nemen vaak beslissingen op basis van hun laatste bankoverzicht in plaats van de daadwerkelijk actuele financiële data. En dat is niet verstandig, want zonder een betrouwbare liquiditeitsprognose en inzicht in lopende inkomsten en uitgaven blijven zakelijke beslissingen gebaseerd op 'nattevingerwerk' in plaats van op betrouwbare financiële informatie. Een betrouwbare en inzichtelijke administratie is ook nodig voor alle fiscale verplichtingen. Dit ontbreekt helaas ook vaak en dan ontstaan er problemen.
Een ander probleem waardoor bedrijven failliet gaan is het gebrek aan visie en het aanpassingsvermogen als de markt verandert. Het consumentengedrag verandert ook en als de ondernemer daar niet op tijd op inspeelt is het einde van de onderneming snel in zicht.
Bij overheidsorganisaties en stichtingen vindt ook mismanagement plaats. Managers die het beleid moeten bepalen van allerlei overheidszaken zijn niet deskundig of kunnen hun beleid niet doorvoeren omdat er stagnaties plaatsvinden op hoger niveau. Dit kan komen door het niet nemen van beslissingen, het niet nemen van verantwoordelijkheden of het nemen van besluiten die meer het eigen belang dienen dan de samenleving. Leden van besturen hebben vaak veel te veel macht en er gaat veel mis op hoog beleidsniveau.
Mismanagement kost de staatskas miljoenen per jaar. En ook in het bedrijfsleven gaan er miljoenen verloren door verkeerd management. Als het duidelijk wordt dat het niet goed gaat, moet er natuurlijk iets gedaan worden. Kleine ondernemers modderen vaak door omdat ze geen tijd hebben om een analyse van oorzaken van het niet goed lopen van de onderneming te kunnen maken. Een expert inhuren om dat te doen is te duur. Grotere ondernemingen hebben wel meer mogelijkheden, maar door eigenwijs handelen, geen tijd in eigen boezem steken en door te weinig expertise op het gebied van veranderingstrajecten of veel te laat ingrijpen gaan ook grotere ondernemingen failliet. Het

aantal faillissementen neemt met de week toe. De gevolgen zijn groot. Er zijn schrijnende gevallen bekend van mensen die van de ene dag op de andere hun baan zijn kwijtgeraakt en hun loon niet meer hebben gekregen, waardoor ze in de problemen zijn gekomen omdat ze hun vaste lasten niet meer kunnen betalen. De overheid kan helaas niet veel doen voor deze burgers.
Op tijd ingrijpen als het niet goed gaat is noodzakelijk. Het is de verantwoordelijkheid van de ondernemer en werkgever in het algemeen, maar die verantwoordelijkheid is soms ver te zoeken.
Bij topbestuurders is de boosdoener dikwijls het ontbreken van ethische normen en waarden én gebrek aan kennis van zaken. Men is niet vanzelfsprekend een goed leider of manager. Daar komt meer bij kijken dan leiding geven zoals transparantie, vertrouwen, visie en anticiperen (op veranderingen) én verantwoordelijkheid nemen.

Marketing

Macht

Kent u die woorden: teambuilding, heidesessies, workshops..? Jaarlijks worden er enorme bedragen aan uitgegeven in de hoop dat het managementteam er beter door gaat functioneren. Meestal gaat het over samenwerken, wederzijds begrip, respect en zo meer. Leuk kunnen ze zijn maar ze werken niet, die sessies.

Na zo'n sessie gaat iedereen op maandag weer verder met wat hij altijd al deed.

Na zo'n sessie met 12 C's of meer, naar keuze crossmotoren, zeilbootjes, fietsen, golfstokken, potten en pannen, rugbyballen of paintball-geweren gaat iedereen op maandag weer verder met wat hij altijd al deed. Waarom? De essentie van een team is dat iedereen zijn verantwoording heeft en neemt in het bereiken van het hogere doel.

Als u en ik besluiten de Mount Everest te beklimmen en we spreken af dat u voor de touwen zorgt en ik voor het eten, bereiken we als team de top niet als een van ons verzaakt. Daar helpt geen teambuilding-dinges aan.
Vaak gaat het fout bij grotere clubs. Meestal is dat terug te voeren op een belangrijk begrip: macht. Vaak wordt gezag verward met macht: gezag is een onderdeel van macht. Wanneer iemand of een groep gezag heeft, is diegene of die groep bevoegd om over bepaalde onderwerpen beslissingen te nemen. Veel mensen streven naar macht, omdat ze dit het gevoel geeft belangrijk te zijn en veel invloed te hebben. Macht is hierdoor moeilijk af te staan. Dit geldt ook binnen groepen die worden geacht samen te werken - zoals een directieteam. Vaak slaat machtsgebruik om in machtsmisbruik, absolute wilsoplegging.

Of u nu zitting heeft in het bestuur van de klaverjasclub, de carnavalsvereniging, de directie van een bedrijf of van een stichtingsbestuur, de kans is erg groot dat u wordt geconfronteerd met een of meer van de volgende machtsstrategieën. Beproefde strategieën die veranderingen blokkeren, organisaties uitholen, beslissingstrajecten frustreren, die leiden tot angst en verlamming, dat drogredenen dicteren en leugens regeren. Ik zet er ter herkenning een aantal op een rijtje. Een vaak voorkomende strategie is het zogenaamde eigenmachtig volharden. In deze situatie wordt er een beslissing doorgedrukt terwijl zelfs een eencellige weet dat het beoogde gewoonweg niet kan. Het gaat dan vaak ook om statussymbolen of ideologische motieven die in veel gevallen het doel van de organisatie niet dienen. Om mogelijke weerstand te ontwijken worden mensen verleid om mee te stemmen of wordt het voornemen voor de beslissing niet of onvolledig gecommuniceerd. Pas als uiteindelijk blijkt dat het voornemen niet haalbaar is of de beslissing zelfs moet worden teruggedraaid, komt het bedrog aan het licht. De verantwoordelijken schuiven vervolgens hun falen af op anderen om hun eigen rol te verhullen.
Ontkenning en negeren, afstand nemen van zijn eigen rol is een beproefde strategie in de hoop dat de ander het verder laat afweten. Vaak voorkomend in een cultuur van elkaar de loef af steken, weglopen van verantwoordelijkheid, opportunistisch succes claimen en bovenal puur in eigen belang handelen. Vaak stuit iedere verwijzing naar onderdeel zijn van het probleem op een muur van onbegrip. Verbolgen reacties zijn kenmerkend en alles blijft zoals het was.
Ook het afserveren door bespottelijk en lacherig wegwuiven komt geregeld voor als de feiten niet uitkomen. De strategie van het belachelijk maken. Het is de ogen sluiten voor wat er werkelijk gaande is. Kennelijk willen managers zich tegen beter weten in vastklampen aan een zelfbedacht sprookje. De mening van anderen - die vaak voor dom worden versleten - doet er niet toe, de verandering stagneert.
Saboteren is een fantastische manier om beslissingen en veranderingen te blokkeren. Het gaat er dan niet zozeer om een ander de wil op te leggen maar om initiatieven de nek om te draaien. Min of meer zachte, niet te kwantificeren argumenten komen op tafel. Begrippen als 'draagvlak of zorgvuldigheid'. Degene die het hem onwelgevallige initiatief wil blokkeren, vraagt om uitgebreid onderzoek naar iets onbekends of onvoorspelbaars waarvan de uitkomst per definitie subjectief te interpreteren valt. Op deze wijze houdt men datgene wat men goed of prettig vindt in stand.

Een eigen werkelijkheid fantaseren is een andere strategie om de macht te behouden. Komt vooral voor als een team niet op één lijn kan of wil komen. In plaats van samenwerken ontstaan er koninkrijkjes, met eigen functies, schaduwadministraties en processen. Mensen sluiten niet aan bij functies, functies niet bij processen, processen niet bij realisatie, realisatie niet bij afspraken en afspraken niet bij acties. De samenhang is ver te zoeken en de samenwerking verzuurt. In deze wanorde kunnen managementteamleden geheel hun eigen gang gaan.

Als geen van de hierboven genoemde strategieën werkt, is er altijd nog de klassieker 'jouw toon staat me niet aan'. De beste manier om eigen onmacht te verhullen en disfunctioneren te maskeren. Elk aangevoerd argument wordt op deze wijze geneutraliseerd omdat men op de inhoud niet meer in hoeft te gaan.
De hang naar macht is iets menselijks. Machtsmisbruik is echter levensgevaarlijk voor de continuïteit van een organisatie. Machtsstrategieën komen in verschillende gedaanten en worden in combinatie ingezet, tussen gelijke en ongelijke, en zijn daardoor vaak slecht te herkennen maar gaat u er naar op zoek als verandering niet van de grond komt. Dat levert u meer op dan welke teambuilding-sessie dan ook.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior consultant bij Stradius te Curaçao.
E | marcel@stradius.com
W | www.stradius.com

Lessen van een 'serial entrepreneur'

"Vanavond gaan we allereerst plezier hebben. Want dat is belangrijk. Ook beroepsmatig. Want als je geen lol hebt in je bedrijf, dan doe je iets fout." Aan het woord is Brad Sugars, de oprichter en voorzitter van Action Coach. Hij sprak enkele weken geleden voor zo'n 400 Curaçaose ondernemers, managers en andere geïnteresseerden. De rap pratende Australiër, die op zijn zevende jaar zijn eerste handeltje begon door zijn gekregen kerstcadeautjes aan zijn broers te verkopen, was drie uur aan het woord zonder de toehoorders te vervelen.

Tekst: Liesbeth Mantel Foto's: Ken Wong

Sugars legde uit dat zijn definitie van een 'business' is: 'een commerciële, winstgevende onderneming die kan functioneren zonder mij'. Sugars, accountant van opleiding, noemt zichzelf een serial entrepreneur. Hij was na zijn studie eigenaar of manager van meer dan dertig bedrijven. Dit waren onder meer een tijdschrift, een pizzagroothandel en een kledingzaak. Hij maakte ze stuk voor stuk groter dan ze waren en verkocht ze vervolgens.

Hij vertelt aan zijn publiek en lezers dat zijn werk niet is om hen beter in hun specifieke vak te maken, maar hij wil een betere zakenman of -vrouw van hen maken. Volgens Brad Sugars is iedere baan een mogelijke leerschool. Om succesvol ondernemer te zijn zou je eigenlijk eerst zoveel mogelijk banen (maar niet te lang) moeten hebben waar je iets van kan opsteken. "A job is about how much you can LEARN, not EARN", was dan ook een van de uitspraken van de avond.
Sugars, nu 42 jaar oud, had zich voorgenomen om op zijn 25e te stoppen met werken. Een dag voor zijn 26e verjaardag ging hij daadwerkelijk met pensioen. Hij had genoeg geld verdiend met zijn bedrijven om daadwerkelijk de hele dag te gaan golfen. Dat deed hij dan ook, met zijn vader; de enige andere persoon die hij op dat moment kende die ook gepensioneerd was. Maar het begon hem al snel te vervelen om als jonge vent met voornamelijk 70-plussers om te gaan. Hij besloot daarom om zijn zakentips te gaan delen en richtte een business coachingbedrijf op, het latere Action Coach. Inmiddels zit Action Coach in 50 verschillende landen. Ook op Curaçao.

Curaçao
Arthur Rosaria heeft de franchise-rechten van Action Coach voor het Nederlandse Caribische gebied. Twee jaar geleden begon hij op Curaçao, en inmiddels heeft hij ook een coach op Aruba. Het bezoek van Brad Sugars, die twee weken geleden voor het eerst in het Caribisch gebied was, heeft voor drukte gezorgd, aldus Rosaria. Volgens hem kan een hele goeie business coach in totaal iets tussen de 20 à 25 bedrijven coachen. Maar omdat hij zelf ook 'firm owner' is wil Rosaria zich beperken tot het coachen van zo'n 15 à 20 bedrijven. Het is dan ook zijn plan om nog voor het einde van het jaar een extra coach in te lijven in zijn bedrijf. Volgend jaar wil hij er tevens een op Bonaire hebben en een op St. Maarten.

De avond met Sugars sloeg behoorlijk aan, en was ook voor hem weer inspirerend, ook al ziet hij de Action Coach-baas wel vaker; zo'n één keer per jaar. Volgens Rosaria komen Curaçaose bedrijven bij hem met specifieke vragen, met name over time management: 'Hoe kom ik toe aan al mijn taken?' Het omgaan met je personeel: 'Hoe zorg ik dat ze begrijpen wat ze moeten doen?' En over het genereren van cash flow: Mensen geven in deze economisch moeilijke tijd minder snel geld uit.

Booming
Maar ondanks de economische wereldmalaise is Brad Sugars van mening dat er allerlei kansen voor het grijpen liggen. Vandaar dan ook de titel van zijn seminar: 'Business is Booming'. Het is in feite een spoedcursus over de materie die hij beschrijft in zijn boeken. Die werden die avond natuurlijk ook te koop aangeboden. In totaal zette Sugars tijdens zijn presentatie een dertigtal tips uiteen. Het eerste deel van de avond ging over de grote lijnen van Brad Sugars' filosofie.
Volgens hem bestaat de economie uit vier seizoenen, en je moet goed weten in welk seizoen je zit. In de 'zomer' is het bijvoorbeeld zaak om een buffer te maken voor de 'winter'. In de economische winter kan je vervolgens weer kansen pakken omdat ongeveer eenderde van je concurrenten het niet redt en verdwijnt. "Pak hun klanten!" Een andere les: Denk niet 'local' maar 'global', en zeg nooit over jezelf dat je 'een eigen klein bedrijfje hebt'. Je mag best trots zijn op je succes, maar ook blij zijn met dat van een ander. Sugars woont in Las Vegas, naar eigen zeggen omdat het hem in Australië wat te benepen werd. Waar men in Amerika een schouderklop krijgt bij succes, krijgt men in Australië een middelvinger vanwege de geringe 'gunfactor'. "Dat komt jullie vast niet bekend voor", zei hij, waarna wat gelach uit de zaal volgde. Een zaal die overigens de hele avond door hem werd opgezweept en telkens inging op de uitnodiging om zijn zinnen af te maken.

Dankbaarheid
Het is belangrijk om kansen te pakken en daarvoor klaar te zijn. Daarvoor is het noodzakelijk om skills op te bouwen, en niet angstig te zijn. Ook moet je als eigenaar van een bedrijf je dankbaarheid kunnen tonen en af en toe een feestje willen vieren. "Laat je klanten weten dat je ze apprecieert. Vier de leuke dingen. Zelf heb je misschien geen behoefte aan een feestje, maar je personeel waarschijnlijk wel." Het tweede gedeelte van de presentatie bestond uit concrete tips om direct je business te verbeteren. Eén van de belangrijkste aspecten die hij aanstipte is marketing. "Ik hoor weleens de uitspraak dat marketing met creativiteit te maken heeft. Dat is nonsens. Ik ben accountant, marketing moet geld genereren, en je moet vooral testen en meten wat je marketingstrategie precies oplevert", aldus Sugars. Hij haalde het voorbeeld aan van een bedrijf dat een bepaald bedrag uitgaf aan advertenties, die na meting door feedback van klanten maar een heel klein percentage van de omzet bleken op te leveren. Het was dus winstgevend om die te schrappen en meer gericht te adverteren. Een ander belangrijk aspect is de goede relatie die je met je klanten moet opbouwen en goede service moet bieden. Tot slot stipte hij nog het hogere doel aan wat hij met zijn coaching ook wil bereiken. Groeiende en bloeiende bedrijven zorgen namelijk voor meer werkgelegenheid. En dat is weer goed voor een land of samenleving als geheel. "Hoe meer werkgevers, hoe beter", is zijn motto. Kortom, werk aan de winkel, want business is booming.

Kritiek
Wie goed zoekt op internet, stuit natuurlijk ook op kritiek op de businessgoeroe. Zo zou hij niet helemaal eerlijk zijn over het aantal franchisers van zijn Action Coach-systeem (hij claimt dat het er 1000 zijn verspreid over de hele wereld), zou zijn systeem geen garantie zijn voor succes en zou hij materiaal van andere auteurs plagiëren. Ook wordt hij vaak bot genoemd. Hij kan het allemaal wel pareren, zo blijkt uit een kleine speurtocht in diverse interviews. "Ik weet wie ik ben en wat ik wil bereiken in de zakenwereld. En als je daar niet van houdt is het jouw probleem", is een van zijn uitspraken. Bot is hij inderdaad, maar daarover zegt hij zelf: "I teach business. It's pretty damn fundamental." Hij kan niet echt zitten met ex-franchisers die zijn gestopt met zijn systeem en daarna kritiek op hem hadden. Hij ziet hun stoppen niet als zijn falen, maar van henzelf. "Het is moeilijk om iedereen tevreden te houden."

Planning
Arthur Rosaria is persoonlijk getraind door Brad Sugars, en ziet hem dus ieder jaar wel ergens spreken. Hij vertelt dat hij telkens weer wat anders leert van de vermaarde business coach. Maar een van de belangrijkste lessen die hij van Sugars heeft geleerd is: 'Schrijf je plannen op'. "Mensen besteden vaak meer tijd aan het plannen van hun vakantie dan aan wat ze de komende tien jaar nou eigenlijk precies willen", aldus Rosaria. Hij heeft inmiddels geleerd om zijn eigen plannen in grote lijnen op te schrijven en die in kortere termijnstappen op te delen. Hij organiseert daarom ook ieder kwartaal de 'Growth Club', een sessie waarbij klanten na een dag een actieplan voor de komende 90 dagen klaar hebben.

Op 6 december wordt de volgende sessie georganiseerd bij Action Coach op Curaçao.

15 boeken

Brad Sugars heeft in totaal 15 boeken geschreven, die hij de 'Instant Success'-serie noemt, zoals daar zijn 'Instant Cashflow', 'Instant Systems', 'Instant Team Building', 'Instant Sales', 'Instant Leads' en Instant Repeat Business'. Vorig jaar publiceerde hij zijn meest recente boek: 'Buying Customers'. Op de website www.bradsfreeebooks.com is een aantal e-boeken van hem gratis te downloaden. Ook is hij te volgen op Facebook, Linkedin en Twitter. Ondernemers, managers en anderen die geïnteresseerd zijn in Action Coach op Curaçao kunnen kijken op www.actioncoach.com/arthurrosaria.
Tel. 737-0956 of mobiel: 510-8789.

Minimumniveau kwaliteit van het Openbaar Bestuur: iets nieuws?

Islelly 'Tilly' Pikerie doet een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van Good Corporate Governance en naar de vraag of Good Governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. Zij belicht in een serie van enkele artikelen verschillende aspecten van Good Governance.

Tekst: Islelly 'Tilly' Pikerie

In november 2005 liet het Bestuurscollege van het voormalige Eilandgebied Curaçao een onderzoek verrichten ter vaststelling van een minimumniveau voor de kwaliteit van het Openbaar Bestuur Eilandgebied Curaçao. Deugdelijkheid van Bestuur of 'Good Governance' begon toen meer en meer te leven in de Curaçaose samenleving.
Het vaststellen van objectieve criteria waaraan het bestuur van Curaçao moest voldoen was de volgende stap, om zoals gesteld ook te voldoen aan de verwachtingen van de gemeenschap. Het onderzoek resulteerde in een rapport: 'Onderzoek ter vaststelling van het minimumniveau voor de kwaliteit van het Openbaar Bestuur van Curaçao'. Dit rapport en de aanbevelingen terzake zijn door het Bestuurscollege van Curaçao overgenomen en vastgesteld en tevens naar de Eilandsraad verstuurd.
Het Bestuurscollege heeft aldus 15 categorieën van normen vastgesteld. Onder de categorieën zijn vervolgens 55 minimumnormen gedefinieerd. Deze minimumnormen zijn toen verdeeld over de vijf gebieden van het programma Bestuurlijke Ontwikkeling:

1. Kwaliteit bestuurlijkapparaat
2. Kwaliteit ambtelijk apparaat
3. Checks and balances/controle op de overheid
4. Financiën en begrotingsbeheer
5. Vertrouwen in de overheid

Voor alle normen werd een dienst of diensten c.q. afdeling of afdelingen voorgesteld die naar het voorlopige oordeel van het Bestuurscollege verantwoordelijk konden worden gesteld voor de realisatie van de normen of belast worden met het toezicht op de naleving van de norm.
Niet alle normen waren nieuw voor het Eilandgebied Curaçao. Vele activiteiten, werkzaamheden, registraties en rapportages waren reeds geïntroduceerd in de routines en procedures van de diensten en afdelingen.
Daar waar de norm sloeg op een activiteit, werkzaamheid, procedure of rapportatie die nog niet gangbaar was, zou er door het Bestuurscollege een indicatie worden gegeven van de wijze waarop deze norm zou worden geïntroduceerd.
We zijn nu eind 2013. 150 jaar na de afschaffing van de slavernij en 8 jaar nadat deze minimumnormen door het Bestuurscollege zijn vastgesteld. Inmiddels is er nu een andere staatsrechtelijke status. We hebben nu het Land Curaçao. De hamvraag in deze is of het Land Curaçao juist in het kader van deugdelijkheid van bestuur deze normen gaat overnemen en verder effectueren. Je hebt hier namelijk te maken met een spagaatsituatie. De ex-eilandsdiensten hebben deze normen al grotendeels overgenomen, de landsdiensten waren niet betrokken bij dit onderzoek noch bij een eventuele implementatie daarvan. Na 10-10-'10 zijn beide diensten in één apparaat gefuseerd, en heeft er een tijd van alles stilgelegen. Maar nu zijn we drie jaar later. Zou het niet goed zijn om juist in het kader van deugdelijkheid van bestuur en de interactie naar de samenleving toe na te gaan, in hoeverre deze minimumnormen nog toegepast kunnen worden, ingekaderd kunnen worden en een moderniseringsslag te maken naar Land Curaçao toe of misschien dient er een nieuw onderzoek plaats te vinden voor Land Curaçao en van daaruit het traject verder te trekken?

Het ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening heeft een hele mooie doch ook zware trekkersrol in deze. Als het ministerie van BPD er werkelijk naar streeft dat deze minimumnormen succesvol zullen leven binnen het apparaat dan zijn er enkele voorwaarden aan verbonden:

1. Bestuurders en de samenleving moeten de belangrijkheid begrijpen van deze normen en ze naleven; ze moeten het goede voorbeeld geven;
2. De minimumnormen moeten een specifieke en gestructureerde aandacht krijgen van de politiek, het bestuur en de samenleving;
3. Deze normen dienen te worden gemonitord (de bestuursmonitor!), geïmplementeerd, gemeten, geëvalueerd en te worden aangepast aan veranderingen. Deze normen dienen te worden vastgelegd in de routinaire werkzaamheden van de ambtenaar, onderdeel te vormen van welke taakstellende overeenkomst dan ook, en opgenomen te worden in managementrapportages, bestuursrapportages, voortgangsrapportages, werkoverleg en functioneringsgesprekken opdat de normen structureel verankerd worden binnen het apparaat.

Zijn we er als Land Curaçao klaar voor? Daar gun ik u als lezer een denkpauze voor, vooral nu het rapport van Transparancy International op tafel ligt.

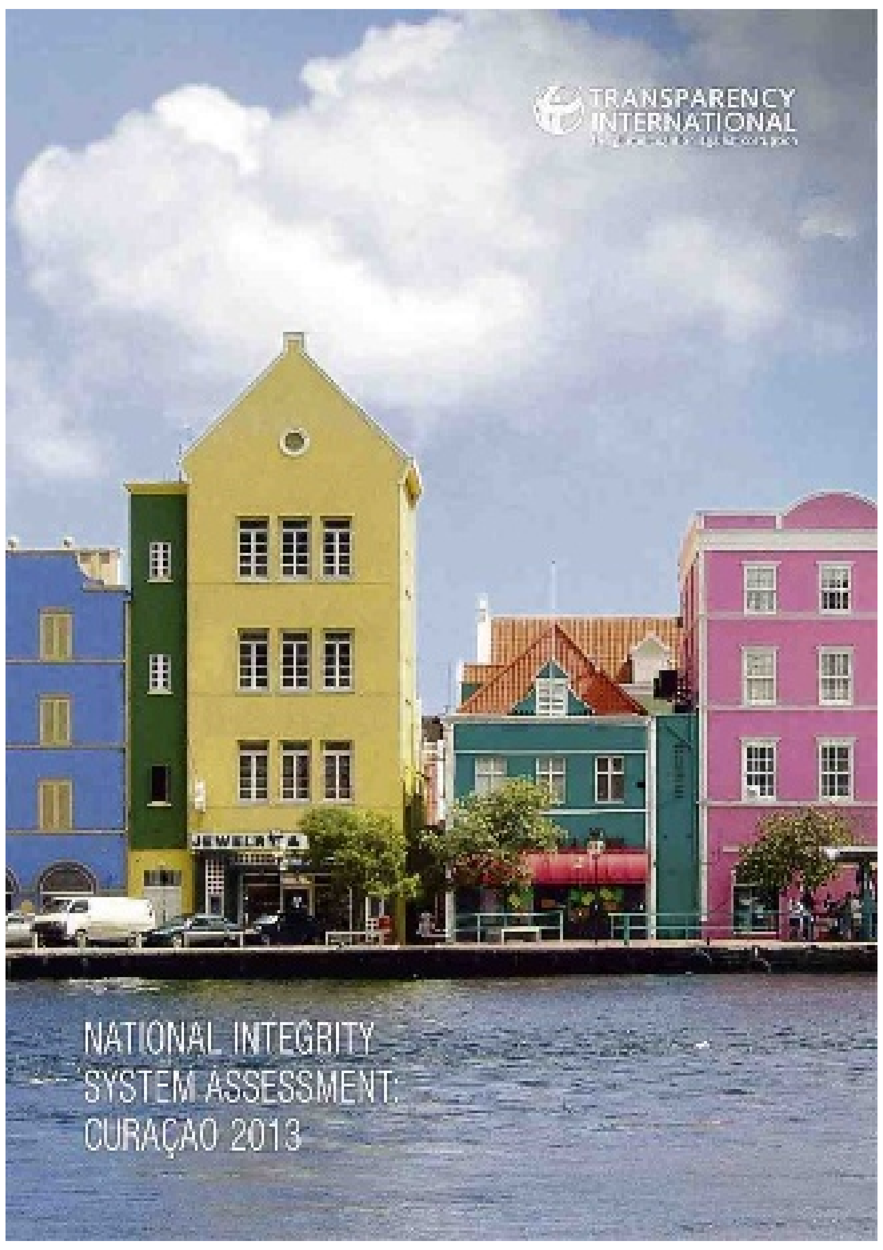

Het rapport van Transparancy International ligt op tafel.

Bestemming Curaçao

Goede herinneringen

Naam: Etiënne Lof

Komt uit: Amsterdam, Nederland

Business or Pleasure?: Begrafenis

Aantal dagen: 8

Verblijft bij: Moeder

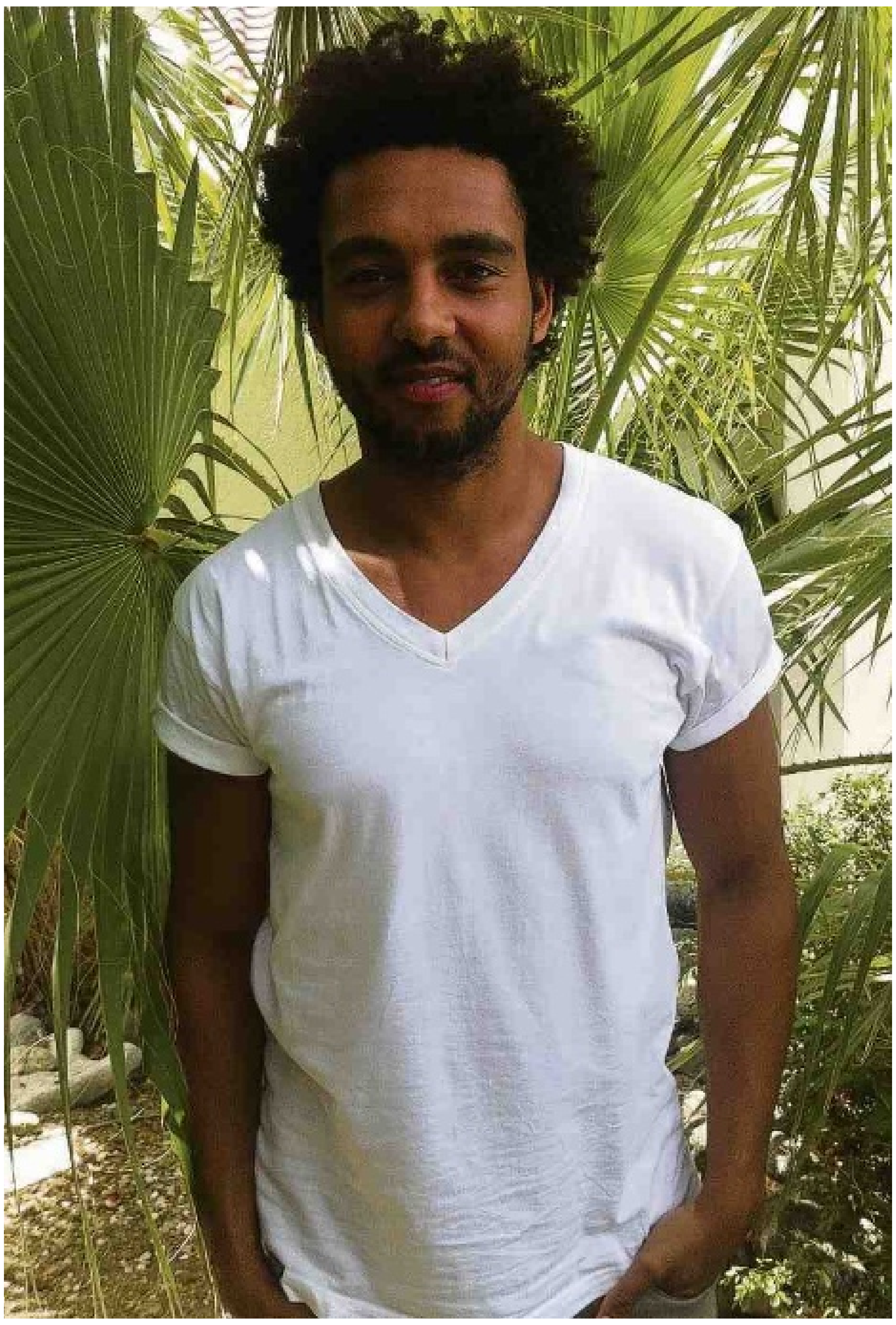

"Mijn oma, die hier woonde, kwam vorige week onverwacht te overlijden. Toen kwamen mijn broer en ik voor de vraag te staan of we nu wel of niet naar Curaçao zouden komen voor de begrafenis. We hebben heel erg getwijfeld, aangezien de tickets naar Curaçao op dit moment heel duur zijn. Gelukkig hebben we van familie hulp gekregen en besloten we op het allerlaatste moment toch een ticket te kopen."

"Achteraf gezien ben ik heel blij dat we zijn gekomen. De hele familie is bij elkaar gekomen om afscheid te nemen van oma en we hebben er allemaal vrede mee dat ze er niet meer zal zijn. Als we niet voor de begrafenis waren gekomen, dan denk ik dat we er elke keer als we weer op vakantie zouden gaan naar het eiland geconfronteerd zouden worden met haar afwezigheid. Er zou denk ik altijd een soort gemis zijn. Nu zal deze leemte er ook wel zijn, maar het is dan iets logischer of begrijpelijker."

Volgens Etiënne was iedereen van de familie voor de begrafenis gekomen. Etiënne zegt hele goede herinneringen aan zijn oma te hebben. "Oma was heel grappig en hield ervan ons te plagen. Als we er waren stuurde ze ons altijd naar de 'snèk' zodat we haar op een Polar of een Cola-Light konden trakteren. Oma stond bekend om haar voorliefde voor Cola-Light. Ze kreeg daarom van een bezoeker op de begrafenis een fles in haar doodskist mee. Door de jaren heen hebben we aardig wat schoolvrienden en familievrienden uit Nederland meegenomen naar Curaçao en kennis laten maken met onze oma. Jaren later wist ze hen allemaal nog bij naam te noemen en wilde altijd weten hoe het met ze ging."

"De begrafenis vond bij haar thuis plaats. Ik heb daarbij veel geleerd wat betreft traditie en protocol van een begrafenis op Curaçao. Bijvoorbeeld dat naaste familie een corsage opgespeld krijgt zodat men weet wie er gecondoleerd kan worden. Het leggen van een rozenblaadje op de overledene. Dat je bij het afdoen van de corsage dat niet zelf maar het door een ander moet laten doen. En het 'handen wassen' na de begrafenis waarbij ook een paar slokken whisky horen. Dat was bijzonder om mee te maken."

"Iets anders wat ik opvallend vond, is de grote opkomst voor mijn oma's begrafenis. In Nederland gaan alleen de naaste familie en hele goede vrienden naar de begrafenis. Hier komen er veel meer mensen."

Samenwerking energie komt niet op gang in regio

Latijns-Amerikaanse landen proberen al een halve eeuw samen te werken op het vlak van energie, maar verder dan studies komt het niet.

Dat is niet goed voor de ontwikkeling van hernieuwbare energie, zeggen experten. En de regio betaalt zich daardoor ook blauw aan energie.

Al in 1964 werd de Commissie voor Regionale Elektriciteitsintegratie (CIER) opgericht. Die bestaat vandaag uit tien landen, waaronder de stichters Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Paraguay en Uruguay, en zeven bedrijven. Tot dusver heeft de CIER ongeveer twintig studies afgeleverd over de verbinding van de Latijns-Amerikaanse elektriciteitsnetten.
Struikelblokken zijn een gebrek aan politieke wil en de privatisering van productie- en distributiebedrijven in de jaren negentig, zegt de Uruguayaan Oscar Ferreño, topman van de CIER. Tussen de oprichters van de Mercosur, Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay, bestaat nu wel een verbinding, maar het Andesgebergte is een natuurlijke barrière die moeilijk te omzeilen is.
Sommige voorstellen voor bilaterale of multilaterale verbindingen maken een kans, zegt hij. Zo leggen Uruguay en Brazilië een 420 kilometer lange verbinding aan, met een capaciteit van 500 megawatt, die volgend jaar operationeel moet zijn.
Brazilië, Argentinië en Paraguay willen ook de waterkrachtcentrales van Yacyretá en Itaipú met elkaar verbinden. Die connectie moet 321 kilometer lang worden. Yacyretá wordt nu gedeeld door Argentinië en Paraguay, Itaipú door Brazilië en Paraguay. Het probleem is dat Itaipú contractueel niet aan een derde land mag verkopen.

Zonne- en windenergie
In de Andeszone blijven de projecten in de ontwerpfase steken. Voor Ferreño is de integratie van de energiemarkten van fundamenteel belang, vooral door de schommelingen bij de productie van hernieuwbare energie. Zonne- en windenergie hebben een enorm potentieel in Latijns-Amerika. "Er kan wind zijn in het zuiden en niet in het noorden. Of het kan bewolkt zijn. Daarom maakt de integratie de productie van natuurlijke energie homogener."

Voor Fernando Meiter, directeur van consultancybedrijf TNS Latam, moet er eerst een duidelijk kader komen waardoor een land dat overschotten heeft, die aan een buurland kan geven. Dat is nu vooral het probleem.

Aardgas
"Argentinië heeft nu verschillende gasleidingen naar Chili en één naar Uruguay maar die worden nu niet gebruikt", zegt Meiter. Op korte termijn zit die integratie er niet aan te komen. Argentinië exporteerde aardgas naar Chili tot 2006, maar sindsdien gebruikt het gas vooral voor de eigen behoeften.
Chili zou een beroep kunnen doen op Bolivia, een andere grote gasproducent. Maar tussen beide landen zijn er voortdurend diplomatieke spanningen door de Boliviaanse eis om een toegang tot de Stille Oceaan te krijgen. Bolivia exporteert wel veel gas naar Argentinië.

Hoge prijzen
Volgens cijfers van de Latijns-Amerikaanse Organisatie voor Energie bedroeg het elektriciteitsverbruik in 2010 voor de hele regio al 1073 terawattuur. Door het gebrek aan samenwerking betaalt Latijns-Amerika te veel voor zijn energie. Zowel voor huishoudens als industrie zijn de elektriciteitsprijzen fors gestegen. In de groep van OESO-landen hoort Chili bijvoorbeeld bij de landen met de duurste elektriciteitstarieven voor de industrie.

Een van de voordelen van Latijns-Amerikaanse samenwerking, zegt Meiter, is dat men als blok over prijzen zou kunnen onderhandelen. "Als bijvoorbeeld Argentinië, Chili, Brazilië of Uruguay samen aardgas kochten bij een Arabische producent en samen onderhandelden, dan zou de prijs dalen."